

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Irmos Lisauskaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

MAGISTRO DARBAS

**ĮRODINĖJIMO CIVILINIAME PROCESU PROBLEMOS
PROBLEMS OF PROOF IN CIVIL PROCEDURE**

Vadovas: Lekt. Egidijus Laužikas
Recenzentas: Prof. Habil. Dr. Vytautas Nekrošius

Vilnius, 2016

TURINYS

Įvadas	3
1. ĮRODINĖJIMO IR ĮRODYMŲ CIVILINIAME PROCESSE SAMPRATA.....	7
1.1. Įrodinėjimo civiliniame procese samprata	7
1.2. Įrodymų civiliniame procese samprata	12
2. ĮRODINĖJIMO PAREIGOS PASKIRSTYMO TAISYKLĖS TAIKYMAS.....	15
2.1. Bendrosios įrodinėjimo pareigos samprata ir jos praktinio taikymo problematika .	15
2.2. Teismo vaidmuo įrodinėjimo procese	21
2.3. Įrodinėjimo pareigos paskirstymas darbo bylose	26
2.4. Įrodinėjimo pareigos paskirstymas šeimos bylose	30
3. APLINKYBĖS, KURIŲ NEREIKIA ĮRODINĖTI.....	33
3.1. Teismo pripažinti visiems žinomi faktai	33
3.2. Prejudiciniai faktai	38
3.3. Preziumuojami faktai	47
3.4. <i>Contra Spoliatorem</i> prezumpcija	51
3.5. Šalių pripažįstami faktai.....	55
Išvados ir pasiūlymai	59
Literatūros sąrašas.....	61
Santrauka.....	71
Summary	72

Įvadas

1. Temos aktualumas. Įrodinėjimas civiliniame procese yra neatsiejama kiekvienos civilinės bylos nagrinėjimo dalis, kadangi kiekvieno teismo sprendimo pagrįstumas, priklauso nuo išsamaus ir nešališko byloje esančių įrodymų ištyrimo ir įvertinimo. Nepaisant detalaus reglamentavimo ir išplėtos teismų praktikos šiuo klausimu, atliktas tyrimas leidžia teigti, jog įrodinėjimo civiliniame procese problemos yra nuolat pasikartojančios, nors tiek teismas, tiek ir bet kuris įrodinėjimo procese dalyvaujantis subjektas, nepriklausomai nuo jo statuso byloje, yra suinteresuotas jų išvengti. Darbe analizuotos konkrečios įrodinėjimo problemos (pavyzdžiui, netinkamas įrodinėjimo pareigos paskirstymas, netinkamas neįrodinėtinių aplinkybių aiškinimas ir pan.) bei išsami jų analizė leidžia įvertinti rizikingiausius įrodinėjimo civiliniame procese veiksmus ir pateikti siūlymus, dėl įrodinėjimą reglamentuojančių Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹ (toliau - CPK) normų tobulinimo.

Įrodinėjimo civiliniame procese atskiros problemos moksliniu lygiu buvo tyrinėtos ir anksčiau², tačiau diskusijos šia tema vis dar nėra baigtos, vieninga nuomonė tam tikrais klausimais nėra susiformavusi. Atsižvelgiant į tai, ši tema nėra praradusi savo aktualumo ir svarbos.

2. Tyrimo tikslai. Pagrindinis darbo tikslas yra išanalizuoti esamas ir galimas teorines ir praktines problemas bei įvertinti įrodinėjimo civiliniame procese teisinio reglamentavimo spragas. Darbe siekiama atsakyti į pagrindinį iškeltą probleminį klausimą – kokios įrodinėjimo problemos remiantis teismų praktika laikytinos dažniausiai pasitaikančiomis įrodinėjimo metu ir kokiomis priemonėmis būtų galima jų išvengti.

3. Tyrimo uždaviniai. Numatytam tikslui pasiekti darbe keliami šie pagrindiniai uždaviniai:

- I. Išanalizuoti teisės doktriną susijusią su nagrinėjama įrodinėjimo civiliniame procese problematika, tiriant teisės mokslo darbuose išsakomą poziciją dėl įrodinėjimo ir įrodymų sampratų, įrodinėjimo pareigos paskirstymo bei neįrodinėtinių aplinkybių;

---

¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002. Nr. 36-1340.

² Pavyzdžiui, TEREBEIZA, Ž. *Įrodinėjimo našta ir jos paskirstymas civiliniame procese*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.

- II. Išanalizuoti teismų praktikoje pasitaikančias įrodinėjimo problemas (ypatingai kreipiant dėmesys byloms, kurias nagrinėję skirtingų instancijų teismai priima skirtingus sprendimus);
- III. Įvertinti CPK 179 str. suteiktą teisę teismui veikti aktyviai nustatius viešojo intereso pažeidimą dispozityvių bylų atveju, keliant konkrečias, su aktyviu teismo vaidmeniu susijusias, įrodinėjimo problemas;
- IV. Išanalizuoti pagrindines įrodinėjimo problemas nagrinėjant imperatyvias (būtent - šeimos ir darbo) bylas, kartu vertinant ir įrodinėjimo pareigos paskirstymą tarp šalių ir teismo;
- V. Išanalizavus aplinkybes, kurių nereikia įrodinėti civiliniame procese, teismų praktikoje identifikuoti netinkamo tokių aplinkybių aiškinimo pasekoje kilusias įrodinėjimo problemas, keliant klausimą ar esamas reglamentavimas yra tinkamas ir pakankamas, maksimaliai leidžiantis išvengti įrodinėjimo problemų bei užtikrinantis teisinį apibrėžtumą proceso šalims;
- VI. Pateikti konkrečius pasiūlymus įvardintoms problemoms spręsti.

4. Tyrimo objektas. Šio darbo tyrimo objektas yra įrodinėjimo civiliniame procese esamos bei galimos teorinės ir praktinės problemos. Kadangi įrodinėjimo procese gali kilti daugybė įvairių problemų, darbe pasirinktinai analizuojamos, autorės nuomone, tik pačios svarbiausios ir dažniausiai teismų praktikoje pasitaikančios įrodinėjimo problemos (konkrečiau – būtent įrodinėjimo pareigos paskirstymo problematika ir neįrodinėtų aplinkybių problematika). Atsižvelgiant į tai, nėra tiriama ir vertinama problemos, susijusios su įrodinėjimo etapais, atskirų kategorijų įrodinėjimo priemonėmis (įskaitant įrodymų leistinumą), įrodymų užtikrinimu, įrodinėjimo ypatumais nagrinėjant ypatingosios teisenos bylas, viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo ypatumais ir kitų bylų kategorijų nagrinėjimo ypatumais (išskyrus darbe aptariamus šeimos ir darbo bylų bendruosius nagrinėjimo ypatumus), taip pat neanalizuojami klausimai susiję su įrodymų pateikimu apeliacinės instancijos teisme.

5. Tyrimo metodai. Analizuojant įrodinėjimo civiliniame procese teorines ir praktines problemas buvo daugiausiai panaudoti tokie metodai, kaip sisteminis, lyginamasis, loginis ir istorinis, tačiau neatmetant ir kitų metodų naudojimo galimybes.

Sisteminis metodas. Šio metodo naudojimo būtinumą lėmė siekis tyrimo objektą analizuoti platesnėje teisinių santykių srityje. Sisteminio metodo pagalba buvo nustatoma

teisės aktų loginiai ryšiai ir sąveika su tų pačių teisės aktų ir kitų teisės aktų normomis. Sisteminis metodas taikytas, pavyzdžiui, neįrodinėtų aplinkybių kontekste analizuojant baudžiamosios ar administracinės teisės bylose konstatuotas aplinkybes ir jų įtaką civiliniame procese.

Lyginamasis metodas. Šis metodas darbe išryškėja analizuojant ir lyginant įrodinėjimą reglamentuojančias normas, atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumus (pavyzdžiui, lyginant bendruosius darbo ir šeimos bylų nagrinėjimo ypatumus), atskirus teisės institus (pavyzdžiui, faktų pripažinimas ir ieškinio pripažinimas) ir kt.

Loginis metodas. Šis metodas yra neišvengiamas siekiant atskleisti darbe keliamus tikslus, analizuoti teisės normų turinį, pateikti išvadas bei apibendrinimus. Loginis metodas padėjo identifikuoti pagrindines ir dažniausiai pasitaikančias įrodinėjimo civiliniame procese problemas bei siūlyti galimus sprendimo būdus.

Istorinis metodas. Šis metodas buvo reikšmingas analizuojant teisės normų formavimąsi (pavyzdžiui, vertinant CPK 179 str. 2 d. ar 177 str. 2 d. redakcijų kaitą).

6. Tyrimo originalumas. Darbe analizuojamos paskutiniu metu aktualiausios ir/ar dažniausiai teismų praktikoje pasitaikančios įrodinėjimo civiliniame procese problemos. Pirmą kartą keliami klausimai (darbo autorės turimomis žiniomis, iki šiol detaliau neanalizuoti Lietuvos Respublikos teisės doktrinoje) susiję su galimybe administracinės teisės pažeidimų bylose nustatytas asmens neteisėtų veiksmų pasekmes laikyti neįrodinėtinomis aplinkybėmis, taip pat klausimai susiję su *contra spoliatorem* prezumpcija bei dėl plataus šios prezumpcijos taikymo teismų praktikoje, vertinama galimybė *contra spoliatorem* prezumpciją įtvirtinti įstatyme. Nepaisant to, jog įrodinėjimo civiliniame procese problemos teismų praktikoje kyla nuolat, tačiau įvertinus darbe pirmą kartą analizuojamus klausimus, laikytina, jog tyrimas yra originalus, jame pateikiama darbo autorės pozicija.

7. Tyrimo šaltiniai. Įrodinėjimo civiliniame procese temos atskleidimas įskaitant konkrečių problemų nustatymą ir galimų sprendimo būdų pasiūlymą, nebūtų įmanomas be nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų, Lietuvos Respublikos ir užsienio teisės doktrinos, Europos bei Lietuvos Respublikos teismų suformuotos praktikos.

Kadangi dauguma įrodinėjimo problemų identifikuota būtent CPK 176 str., 177 str., 179 str. ir 182 str. kontekste, pagrindinis, tačiau tikrai ne vienintelis, teisės aktas, turėjęs esminės reikšmės atliekant tyrimą buvo būtent CPK. Papildomai išskirtinas dar vienas teisės

aktas turėjęs didelę reikšmę iškeltų problemų analizei – Lietuvos Respublikos Konstitucija³ (toliau – Konstitucija), nes buvo ypatingai svarbus analizuojant teismo galimybes aktyviai veikti dispozityviose bylose bei sudarė prielaidas galutinės pozicijos susiformavimui šiuo klausimu.

Teisės mokslo darbuose ieškota atsakymų į iškeltus darbo uždavinius, analizuojami pagrindiniai teoriniai įrodinėjimo civiliniame procese aspektai. Daugiausiai nagrinėta Vytauto Nekrošiaus (nuomonė, publikuota straipsniuose tokiuose kaip „*Koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*“, „*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“ teorinė ir praktinė analizė*“ ir kt.), Valentino Mikelėno (nuomonė, publikuota vadovėlyje „*Civilinio proceso teisė. I tomas*“, Žilvino Terebeizos (nuomonė, publikuota straipsniuose tokiuose kaip „*Įrodinėjimo našta ar pareiga*“, įskaitant ir disertaciją „*Įrodinėjimo našta ir jos paskirstymas civiliniame procese*“ bei kt.), Artūro Driuko ir Virgilijaus Valančiaus (nuomonė, publikuota vadovėlyje „*Civilinis procesas: teorija ir praktika II tomas*“) ir kitų asmenų išsakytos pozicijos aktualiais klausimais.

Nepaisant minėtų tyrimo šaltinių, teismų praktika darė reikšmingiausią įtaką nustatant dažniausiai pasitaikančias įrodinėjimo civiliniame procese problemas, pasirenkant nagrinėtinas problemas (t.y. būtent tas, kurios yra aktualiausios, dažniausiai pasitaikančios, išryškėjančios, kuomet tą pačią bylą nagrinėję teismai skirtingai vertina įrodinėjimą reglamentuojančias teisės normas, ko pasekoje priimami skirtingi sprendimai) bei jas analizuojant.

---

³Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992. Nr. 33 – 1014.

1. ĮRODINĖJIMO IR ĮRODYMŲ CIVILINIAME PROCESSE SAMPRATA

Įrodinėjimo civiliniame procese problemas būtų sudėtinga analizuoti prieš tai neįvertinus įrodinėjimo ir įrodymų civiliniame procese sampratų. Atsižvelgiant į tai, yra pagrindas pirmoje šio skyriaus dalyje aptarti įrodinėjimo civiliniame procese sampratą, ją analizuojant įrodinėjimo tikslo kontekste. Kadangi įrodinėjimo procesas nagrinėjant civilines bylas yra neatsiejamas nuo pagrindinių civilinio proceso principų laikymosi, darbe taip pat trumpai aptariama rungimosi ir dispozityvumo principų esmė.

Įrodinėjimo procesas būtų neįmanomas be šalių teikiamų įrodymų, kadangi tik tokie faktiniai duomenys sudaro prielaidas teismui įsitikinti dėl tam tikrų aplinkybių buvimo arba nebuvimo. Įvertinus šį faktą, antroje skyriaus dalyje aptariama įrodymų samprata, analizuojama įrodymams keliamų reikalavimų kontekste.

1.1. Įrodinėjimo civiliniame procese samprata

Įrodinėjimo procesas žinomas nuo seniausių laikų. Kadangi žmonių grupėse konfliktinės situacijos yra neišvengiamos, įrodinėjimo apraiškų pradžia turėtų būti laikoma bendruomenių formavimosi pradžia, o gal net ir ankščiau, kadangi konfliktui kilti užtenka bent dviejų individų ir bent vieno iš jų manymo, kad jo teisės yra pažeistos. Nepriklausomai nuo įrodinėjimo taisyklių (t.y. nepriklausomai ar taisyklės yra kodifikuotos ar ne, primityvios ar sudėtingos ir pan.) ir įrodinėjime dalyvaujančių subjektų (t.y. nepriklausomai ar dalyvavo nešališkas subjektas, priimantis sprendimą dėl ginčo baigties ar ne), įrodinėjimo tikslas visais laikais buvo vienodas – įrodyti tam tikrų faktų buvimą arba nebuvimą, kas lemtų keliamų reikalavimų patenkinimą (arba atitinkamai, priešingos šalies reikalavimų atmetimą).

Romėnų teisėje nuo pat seniausių laikų teismo procesas vyko šalims aktyviai rungiantis tarpusavyje. Jau 451 m. prieš mūsų erą užrašytuose XII lentelių įstatymuose, buvo vadovaujama taisykle, kad kiekviena šalis turi ginti savo poziciją, kai abi šalys atvykusios (lot. *Com peroranto ambo praesentes*)⁴. Šalys savo įrodymus, patvirtinančius reikalavimų

---

⁴ VĖLYVIS S., JONAITIS M. *XII lentelių įstatymas ir jų komentaras*. I.7. Vilnius: Registrų centras: 2007 // KOSAITĖ-ČYPIENĖ E. *Įrodinėjimo proceso teisinis reglamentavimas Romėnų teisėje ir jo įtaka Lietuvos ir Švedijos civiliniam procesui*. Jurisprudencija, 2008 (10), p. 104.

pagrįstumą, turėjo išdėstyti viena kitos akivaizdoje⁵, nes jei viena kuri nors šalis būtų neatvykusi, teisėjas būtų priėmęs sprendimą palankų atvykusiajai⁶. Anot Elenos Kosaitės - Čypienės, ši nuostata rodo, kad įrodinėjimas buvo svarbiausia šalių funkcija procese⁷. Įvertinus įrodinėjimui nuo pat seniausių laikų teikiamą reikšmę sprendžiant ginčus ir siekiant visapusiškai analizuoti įrodinėjimo civiliniame procese problemas, svarbu nustatyti kas pagal dabartinę Lietuvos Respublikos teisę laikytina įrodinėjimu.

CPK 176 str. 1 d. įrodinėjimas yra apibrėžiamas per įrodinėjimo tikslą, jį laikant teismo įsitikinimu, pagrįstu byloje esančių įrodymų tyrimu ir įvertinimu, kad tam tikros aplinkybės, susijusios su ginčo dalyku, egzistuoja arba neegzistuoja. Taigi, proceso šalys norėdamos įrodyti aplinkybių, susijusių su ginčo dalyku egzistavimą (arba neegzistavimą), kas lemtų keliamų reikalavimų patenkinimą (arba atmetimą), turi teismui teikti įrodymus, kurie pagrįstų jų teiginius. Priešingu atveju, nebus pasiektas įrodinėjimo tikslas, t.y. ieškoviui neįrodžius aplinkybių, kuriomis remiasi, jo keliami reikalavimai bus atmesti ir atitinkamai, atsakovui neįrodžius aplinkybių, kuriomis remiasi, ieškovo reikalavimai bus patenkinti.

Įrodinėjimui civiliniame procese būdingas byloje nustatytų aplinkybių loginis vertinimas. Teismas, aiškindamas šalių pateiktų įrodymų ryšį su byla, jų svarbą, vertę, reikšmę faktinių aplinkybių nustatymui bei jų teisiniam vertinimui, ieško loginių sąsajų⁸. Panašu, jog įrodinėjimas yra pažintinė veikla, siekiant teismui išsiaiškinti tam tikrų faktų buvimą ar nebuvimą. Atitinkamai, byloje esantys įrodymai yra tiesioginiame santykiyje su teismo vidiniu įsitikinimu dėl tam tikrų aplinkybių buvimo arba nebuvimo.

Lietuvos Respublikos teisėje pastebimos išsiskiriančios pozicijos dėl to, kokią tiesą bylą nagrinėjantis teismas turėtų nustatyti – santykinę ar objektyviają (kitais tarant koks teismo įsitikinimo laipsnis priimant sprendimą turėtų būti – visiškas ar santykinis). Priklausomai nuo to, gali skirtis proceso šalių atliekami minimalūs ir būtini įrodinėjimo veiksmai, kad reikalavimai būtų patenkiami (arba, atitinkamai, atmetami) ir apskritai, gali būti svarbu analizuojant įrodinėjimo sampratos turinį. Konstitucinio Teismo doktrinoje

---

⁵ VAN ZYL D. H. *History and Principles of Roman Private Law*. p. 30 South Africa: Butterworth Publishers (Pty.) Ltd, 2007 // KOSAITĖ-ČYPIENĖ E. *Įrodinėjimo proceso teisinis reglamentavimas Romėnų teisėje ir jo įtaka Lietuvos ir Švedijos civiliniam procesui*. Jurisprudencija, 2008 (10), p. 104.

⁶ VĖLYVIS S., JONAITIS M. *XII lentelių įstatymas ir jų komentarai*. I.8// KOSAITĖ-ČYPIENĖ E. *Įrodinėjimo proceso teisinis reglamentavimas Romėnų teisėje ir jo įtaka Lietuvos ir Švedijos civiliniam procesui*. Jurisprudencija, 2008 (10), p. 104.

⁷ KOSAITĖ-ČYPIENĖ E. *Įrodinėjimo proceso teisinis reglamentavimas Romėnų teisėje ir jo įtaka Lietuvos ir Švedijos civiliniam procesui*. Jurisprudencija, 2008 (10), p. 104.

⁸ DRIUKAS A., VALANČIUS A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika II tomas: vadovėlis* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 557.

keliami aukšti tiesos nustatymo standartai, nurodant, kad konstitucinis teisinės valstybės principas reikalauja, jog jurisdikcinės ir kitos teisės taikymo institucijos būtų nešališkos, nepriklausomos, siektų nustatyti objektyvią tiesą ir sprendimus priimtų tik teisės pagrindu⁹.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (arba toliau – Kasacinis Teismas) (įskaitant ir žemesnių instancijų teismus) praktikoje laikomasi pozicijos, kad įrodinėjimo procesu turi būti nustatoma santykinė tiesa. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad vertinant šalių pateiktus įrodymus, remiamasi įrodymų pakankamumo taisykle, o išvada dėl konkrečios faktinės aplinkybės egzistavimo daroma pagal vidinį teismo įsitikinimą, grindžiamą visapusišku ir objektyviu visų reikšmingų bylos aplinkybių išnagrinėjimu¹⁰. CPK nekonkretizuojama, koks turi būti teismo įsitikinimo laipsnis. Atsižvelgiant į įrodinėjimo civiliniame procese specifiką, nėra nustatyta, jog teismas gali daryti išvadą apie tam tikrų aplinkybių buvimą tik tada, kai dėl jų egzistavimo nėra absoliučiai jokių abejonių. Išvadą apie faktų buvimą teismas civiliniame procese gali daryti ir tada, kai tam tikrų abejonių dėl fakto buvimo išlieka, tačiau byloje esančių įrodymų visuma leidžia manyti esant labiau tikėtina atitinkamą faktą buvus, nei jo nebuvus¹¹.

Teisės doktrinoje išsakoma analogiška nuomonė kaip ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo. Pavyzdžiui, Vytautas Nekrošius teigia, kad civilinio proceso tikslas yra nustatyti materialiąją tiesą byloje. Tačiau pabrėžia, kad ši sąvoka nėra tapati objektyviosios tiesos principui. Kad nustatytų objektyviąją tiesą, teismas turi visapusiškai išsamiai ir objektyviai ištirti bylos aplinkybes, t.y. išaiškinti šimtaprocentinę tiesą byloje, o materialiosios tiesos principas reikalauja iš teismo kiek galima išsamiau ištirti svarbiausias bylos aplinkybes. Nagrinėdamas civilinę bylą, teismas daugeliu atvejų yra ribojamas šalių valios, todėl kalbėti

---

⁹ Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* // 2006, Nr. 7-254

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Medicinos bankas“ v. BUAB „Liturta“ ir kt., Nr. 3K-3-290-706/2015.

¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje T.K. v. VĮ „Versli Lietuva“, Nr. e3K-3-522-421/2015.

apie objektyviosios tiesos nustatymą, anot Vytauto Nekrošiaus, iš esmės nėra įmanoma¹². Valentinas Mikelėnas šiuo klausimu aiškiai pasisako, jog teismas turi nustatyti santykinę tiesą - išsamiai ištirti esmines bylos aplinkybes, remiantis turimais įrodymais¹³. Žilvinas Terebeiza analogiškai teigia, jog civiliniame procese įrodinėjimas turi savo specifiką – nėra nustatyta, kad teismas gali daryti išvadą dėl tam tikrų aplinkybių buvimo tik tada, kai dėl jų egzistavimo nėra absoliučiai jokių abejonių¹⁴. Atitinkamai, CPK apibrėžtas įrodinėjimo tikslas yra tikimybių pusiausvyros principo išraiška, kurios esmę sudaro laisvas įrodymų vertinimas, t. y. teismui suteikiama teisė spręsti, kurie byloje esantys įrodymai leidžia labiau tikėti, kad tos aplinkybės (faktai) buvo, nei kad nebuvo¹⁵. Sutiktina, su tokia pozicija, papildomai pažymint, jog tam tikrais atvejais objektyviosios tiesos nustatymas yra objektyviai neįmanomas (pavyzdžiui, dėl žmogiškosios klaidos – įvykiai įvykę seniai, proceso šalys negali tiksliai jų prisiminti ir pan.).

Įrodinėjimas pagal bendrąsias CPK nuostatas vyksta vadovaujantis dispozityvumo, rungimosi, proceso koncentruotumo ir kitais civilinio proceso principais. Įvertinus principų svarbą ir reikšmę įrodinėjimo procese, yra pagrindas juos (būtent rungimosi ir dispozityvumo principus) aptarti atskirai. Apžvelgiant rungimosi ir dispozityvumo principus siekima atsakyti į pagrindinį klausimą – dėl kokios tiesos (t.y. objektyviosios ar santykinės) buvimo šalys turi suformuoti teismo įsitikinimą įrodinėjimo proceso metu.

CPK 12 str. ir Lietuvos Respublikos teismų įstatymo¹⁶ (toliau – TĮ) 34 str. numato, jog civilinės bylos yra nagrinėjamos laikantis rungimosi principo. Anot Valentino Mikelėno, rungimosi principo esmę sudaro tai, kad nešališkas teismas nagrinėja privačių šalių privatų ginčą, todėl šalys privalo įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų ir atsikirtimų pagrindu, išskyrus atvejus, kai yra remiamasi aplinkybėmis, kurių nereikia įrodinėti¹⁷. Taigi, nagrinėjant civilines bylas įrodinėjimo pareiga ir pagrindinis vaidmuo įrodinėjant tenka įrodinėjamų aplinkybių nustatymu suinteresuotoms šalims (CPK 12, 178

---

¹² DRIUKAS A., JOKŪBAUSKAS Č. ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II dalis*. Vilnius: Justitia, 2005, p.11.

¹³ DRIUKAS A., VALANČIUS A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika II tomas: vadovėlis* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 559.

¹⁴ TEREBEIZA Ž. *Tiesos nustatymo problema šiuolaikiniame civiliniame procese*. Mykolo Romerio universitetas, 2011, 3(3), p. 1018.

¹⁵ TEREBEIZA Ž. *Laisvas įrodymų vertinimas civiliniame procese: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Jurisprudencija, 2007 5(95), p.79.

¹⁶ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994. Nr. 46-851.

¹⁷ DRIUKAS A., JOKŪBAUSKAS Č., KOVEROVAS P. ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. I dalis. Vilnius: Justitia, 2004, p.79.

str.), todėl būtent nuo jų priklauso kokie reikalavimai bus keliami ir kokie įrodymai bus pateikti.

Anot Vytauto Nekrošiaus, klasikinis rungimosi principo turinys reiškė, kad tik ginčo šalys sprendžia kokiais įrodymais ir koku būdu grįsti savo reikalavimus ar atsikirtimus, o teismas į šį procesą nesikiša, t.y. jo vaidmuo apribojimas tik proceso priežiūra, kad ginčas vyktų pagal taisykles¹⁸. Šioje vietoje pastebėtina ir Žilvino Terebeizos pozicija, jog šalių rungimasis gali padėti teismui nustatyti tiesą, tačiau to negarantuoja, kadangi šalys paprastai yra suinteresuotos savo interesų gynimu, o ne tiesos nustatymu, o teismo, kaip vienintelio subjekto suinteresuoto tiesos nustatymu, galios įrodinėjimo procese yra ribotos¹⁹. Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, galima daryti tokias išvadas: 1) rungimosi principas yra esminis civilinio proceso principas; 2) proceso šalys yra suinteresuotos bylos baigtimi, todėl vadovaujantis rungimosi principu būtent jos turi įrodyti aplinkybes, kuriomis remiasi; 3) rungimosi principas ir jo esmė, tik patvirtina, jog teismas turi pareigą nustatyti santykinę, tačiau ne objektyviąją tiesą byloje.

CPK 13 str. įtvirtintas dispozityvumo principas. Teisės literatūroje nurodoma, kad dispozityvumo principas yra vienas fundamentaliausių civilinio proceso teisės principų, nes tik šalys turi teisę apibrėžti ginčo dalyką ir taip daryti įtaką proceso eigai²⁰. Teismų praktikoje analogiškai nurodoma, kad dispozityvumas reiškia, jog šalys gali disponuoti ginčo objektu – pareikštais materialinio teisinio pobūdžio reikalavimais (materialusis dispozityvumo principo aspektas), ir procesinėmis priemonėmis (procesinis dispozityvumo aspektas). Tačiau pažymima, kad dispozityvumo principas nėra absoliutus, nes šalių veiksmus kontroliuoja teismas. Teismas gali nepriimti ieškovo pareikšto ieškinio atsisakymo ar netvirtinti šalių taikos sutarties, gali atmesti faktų pripažinimą, jei šie pripažinti ne savanoriškai, įstatymo nustatytais atvejais gali peržengti pareikšto ieškinio ribas ir pan. (CPK 42 str. 2 d., 187 str., 376–377 str. ir kt.)²¹. Darytina išvada, kad dispozityvumo civiliniame procese ir teismo kontrolės laipsnis priklauso nuo nagrinėjamos bylos pobūdžio. Tai reiškia, jog skirtingų bylų kategorijose dispozityvumo principo ribojimai gali būti skirtingi, nors bet

---

¹⁸ NEKROŠIUS V. *Koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002, p.45-47.

¹⁹ TEREBEIZA Ž. *Tiesos nustatymo problema šiuolaikiniame civiliniame procese*. Mykolo Romerio universitetas, 2011, 3(3), p. 1024.

²⁰ DRIUKAS A. VALANČIUS V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. 1 tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p.325.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus apskrities viršinininko administracija v. R. P. ir kt., Nr. 3K-3-72/2009*.

kuriuo atveju šio principo įtaka ir reikšmė civiliniam procesui negali sudaryti prielaidų manyti, jog teismas yra įgaliotas nustatyti objektyviąją tiesą byloje.

Apibendrinant, įrodinėjimą civiliniame procese galima apibrėžti kaip proceso šalių veiksmus, kuriais siekiama suformuoti teismo įsitikinimą dėl tam tikrų aplinkybių, kuriomis remiasi šalys, buvimo arba nebuvimo. Įrodinėjimo procese svarbiausia įrodinėjimo tikslas - teismo įsitikinimas dėl tam tikrų tiesų egzistavimo. Pastebimos dvi pozicijos dėl to, kokią tiesą teismas turėtų nustatyti: išskiriama objektyvioji ir santykinė. Įvertinus išdėstytus argumentus ir pagrindinių civilinio proceso principų įtaką bei svarbą įrodinėjimo procese, darytina išvada, jog teismas turi pareigą nustatyti santykinę tiesą byloje.

1.2. Įrodymų civiliniame procese samprata

Įrodinėjimo procese šalys įrodinėdamos aplinkybes, kuriomis remiasi turi pateikti tai patvirtinančius duomenis. Atsižvelgiant į tai, yra reikšminga apibrėžti kokie duomenys galėtų būti laikomi įrodymais, o kokie ne. CPK 177 str. 1 d. nurodoma, kad įrodymais civilinėje byloje yra bet kokie faktiniai duomenys, kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybių, pagrindžiančių šalių reikalavimus ir atsikirtimus, ir kitokių aplinkybių, turinčių reikšmės bylai teisingai išspręsti, arba kad jų nėra (CPK 177 str. 1 d.). CPK 177 sr. 2 d. detalizuojama kokiomis įrodinėjimo priemonėmis gali būti nustatomi faktiniai duomenys, o tai yra: šalių ir trečiųjų asmenų (tiesiogiai ar per atstovus) paaiškinimai, liudytojų parodymai, rašytiniai įrodymai, daiktiniai įrodymai, apžiūrų protokolai, ekspertų išvados, nuotraukos, vaizdo ir garso įrašai, padarytai nepažeidžiant įstatymų, ir kitos įrodinėjimo priemonės.

Remiantis teisės doktrina, galima išskirti tokius reikalavimus keliamus duomenims, norint juos laikyti įrodymais: 1) duomenys turi būti apie faktus, sudarančius įrodinėjimo dalyką; 2) duomenys turi būti susiję su byla, faktais, sudarančiais įrodinėjimo dalyką (įrodymų sąsajumas); 3) duomenys buvo gauti, pateikti, surinkti, ištirti ir įvertinti tik įstatymo nustatyta procesine tvarka²². Duomenims netenkinant bent vieno požymio, jie negalėtų būti laikomi įrodymu nagrinėjant civilinę bylą. Atkreiptinas dėmesys, kad

---

²² LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 453.

ankstesnėje CPK 177 str. 2 d. redakcijoje²³ įrodymams buvo keliamas dar vienas reikalavimas - įrodinėjimo priemonė, kuria įrodinėjami duomenys turėjo būti leistina – gauti tik iš įstatyme numatyto šaltinio ar įrodinėjimo priemonės²⁴. Kadangi baigtinio įrodinėjimo priemonių sąrašo 2011 liepos 13 d. buvo atsisakyta, šis reikalavimas nėra svarbus, todėl neaptariamas.

Pirmasis įrodymams keliamas reikalavimas yra plačiau paaiškintas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, kur nurodoma, kad įrodinėti turinčias reikšmės byloje aplinkybes (įrodinėjimo dalyką) yra šalių ir kitų dalyvaujančių byloje asmenų ir teisė, ir pareiga²⁵. Įrodinėjimo dalyku civilinėse bylose gali būti: 1) materialinio teisinio pobūdžio juridiniai faktai (t.y. faktai, kurių pagrindu atsiranda, pasikeičia arba pasibaigia ginčo šalių teisės ir pareigos); 2) įrodomieji faktai (t.y. įstatymuose nurodyti faktai, kurių pagrindu teismas daro išvadą apie reikšmingų bylos aplinkybių egzistavimą); 3) procesinio teisinio pobūdžio juridiniai faktai (t.y. faktai, kurių pagrindu atsiranda, pasikeičia arba pasibaigia procesiniai teisiniai santykiai)²⁶. Taigi, įrodinėjimo dalyku galima laikyti aplinkybes, įvykusias praeityje, tačiau turinčias reikšmės civilinės bylos nagrinėjimui ir tarp šalių kilusio ginčo teisingam išsprendimui.

Antrasis įrodymams keliamas reikalavimas yra sąsajumo reikalavimas. Įrodymų sąsajumas plačiau apibrėžiamas CPK 180 str., kur numatyta, kad teismas priima nagrinėti tik tuos įrodymus, kurie patvirtina arba paneigia turinčias reikšmės bylai aplinkybes. Įrodymų sąsajumas reiškia įrodymų turinio loginį ryšį su konkrečios bylos įrodinėjimo dalyku, t.y. informacija (faktiniai duomenys), sudaranti įrodymų turinį, turi patvirtinti arba paneigti aplinkybes, kurios yra reikšmingos konkrečioje civilinėje byloje²⁷. Priimami, tiriami ir vertinami tik tie duomenys, kurie yra būtini ir pakankami visoms bylos aplinkybėms nustatyti²⁸. Priešingu atveju, teismas būtų apkrautas nereikalinga informacija, neturinčia

---

²³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 177 str. 2 d. redakcija, galiojusi nuo 2003 m. sausio 1 d. iki 2011 m. liepos 13 d. *Valstybės žinios*, 2002. Nr. 36-1340.

²⁴ LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 450-453.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2013 m. gruodžio 31 d. nutartis civilinėje byloje V. M v. L. B., Nr. 3K-7-430/2013*.

²⁶ DRIUKAS A., VALANČIUS A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika II tomas: vadovėlis* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 564-565.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2011 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje M.D. v. A.D., A.S., Nr. 3K-3-378/2011*.

²⁸ LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 451.

jokio ryšio su įrodinėjimo dalyku, o tai kartu pažeistų ir proceso koncentracijos principą (CPK 7 str.).

Trečiasis įrodymams keliamas reikalavimas – įstatymo nustatyto procesinės tvarkos laikymasis atliekant bet kokius veiksmus, susijusius su duomenimis, kurie nagrinėjimo teisme metu turėtų patvirtinti arba paneigti tam tikras aplinkybes. Pavyzdžiui, garso įrašas, padarytas, specialia aparatūra, tačiau neturint atitinkamų leidimų, neatsižvelgiant į turinį, neturėtų būti pripažįstamas įrodymu byloje²⁹. Iš kitos pusės, reiktų vertinti pažeidimo renkant įrodymus reikšmingumą, kadangi atsisakant remtis garso įrašu, kuris galėtų turėti lemiamos reikšmės nagrinėjant bylą, iškiltų grėsmė, jog teismo sprendimas nebus teisingas šalių atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, civiliniame procese įrodymų rinkimo tvarkos pažeidimas turėtų būti vertinamas liberaliau nei baudžiamajame procese. Kitaip tariant, nedidelis arba nereikšmingas proceso normų pažeidimas neturėtų būti pagrindas atsisakyti priimti įrodymus tik dėl menko įrodymų gavimo procedūros pažeidimo³⁰.

Skirtingose bylų kategorijose įrodymams gali būti keliami skirtingi reikalavimai. Pavyzdžiui, CPK 177 str. 3 d. numatyta, kad bylos aplinkybės, kurios pagal įstatymus turi būti patvirtintos tam tikromis įrodinėjimo priemonėmis, negali būti patvirtinamos jokiais kitomis įrodinėjimo priemonėmis (papildomas įrodymų leistinumų reikalavimas). Be to, CPK 177 str. 4 ir 5 d. numatyta kokie duomenys negalėtų būti įrodymais – duomenys sudarantys valstybės ar tarnybos paslaptį, iki jie bus išslaptinti įstatymų nustatyta tvarka ir duomenys, gauti taikinamojo tarpininkavimo procedūros metu, išskyrus Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatyme numatytus atvejus. Taigi, tam tikrais atvejais įrodymams gali būti keliami daugiau reikalavimų.

Apibendrinant, CPK 177 str. 1 d. apibrėžiama įrodymų samprata, t.y. kokie duomenys galėtų būti laikomi įrodymais nagrinėjant civilinę bylą. Įrodymais bendriausia prasme, galima laikyti faktinius duomenis, kurie turi reikšmės teismui priimant sprendimą dėl reikšmingų aplinkybių buvimo arba nebuvimo. Atsižvelgiant į civilinių bylų įvairovę, darytina išvada, kad įrodymams skirtingose bylose gali būti keliami skirtingi reikalavimai, priklausomai nuo nagrinėjamų teisinių santykių specifikos.

---

²⁹ DRIUKAS A., JOKŪBAUSKAS Č. ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II dalis*. Vilnius: Justitia, 2005, p.13.

³⁰ DRIUKAS A., VALANČIUS A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika II tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 606-607.

2. ĮRODINĖJIMO PAREIGOS PASKIRSTYMO TAISYKLĖS TAIKYMAS

Įrodinėjimo civiliniame procese problemos, kaip bus toliau analizuojama, daugeliu atvejų priklauso nuo to, ar įrodinėjimo pareiga tarp proceso šalių buvo paskirstyta tinkamai. Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje pateikiama įrodinėjimo pareigos sampratos problematika ir konkrečiose bylose kylančios bendrosios įrodinėjimo pareigos paskirstymo problemos.

Įrodinėjimo procese teismo vaidmuo yra neišvengiamas. Teismas turi pareigą nagrinėti ginčą kaip nešališkas subjektas ir vykdyti teisingumą. Siekiant įvertinti teismo galimus aktyvius veiksmus ginant viešąjį interesą dispozityvių bylų atveju, antroje skyriaus dalyje aptariama CPK 179 str. 2 d. kitų teisės aktų kontekste.

Bendroji įrodinėjimo pareiga skirtingose bylų kategorijose turi tam tikrų ypatumų, kurie gali lemti specifines įrodinėjimo problemas. Dėl šios priežasties atitinkamai trečioje ir ketvirtoje skyriaus dalyse aptariama įrodinėjimo pareigos paskirstymas šeimos ir darbo bylose (t.y. apžvelgiama kai kurie nurodytų imperatyvių bylų bendrieji nagrinėjimo ypatumai).

2.1. Bendrosios įrodinėjimo pareigos samprata ir jos praktinio taikymo problematika

Įrodinėjimo pareiga yra perimta iš romėnų teisės, kur buvo numatyta, kad įrodinėjimo našta tenka tam, kuris teigia, o ne tam, kuris neigia (lot. *onus probandi in cumbit ei qui affirmat, non ei qui negat*)³¹. Analogiškai, bendroji įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklė įtvirtinta CPK yra ta, kad vadovaujantis rungimosi principu, šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus (CPK 12 str., 178 str.), o šaliai neįvykdžius įrodinėjimo pareigos, teismas gali pripažinti neįrodytomis aplinkybes, kuriomis ji remiasi (lot. *idem est non probari et non esse* - kas neįrodyta ir kas neegzistuoja, yra vienas ir tas pats)³². Tačiau teisės doktrinoje išsakoma skirtingos įrodinėjimo pareigos sampratos, kritikuojama CPK 178 str. įtvirtinta sąvoka „įrodinėjimo pareiga“. Dėl šių priežasčių toliau analizuojama teisės mokslo darbuose išsakytos nuomonės minėtais klausimais santykiyje su

³¹ LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 424.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“, Nr. 51.

konkrečiomis praktikoje kylančiomis įrodinėjimo problemomis proceso šalims, papildomai apžvelgiant ir kitus probleminius praktinio įrodinėjimo pareigos paskirstymo aspektus.

Vertinant teismų praktiką ir teisės doktriną, galima išskirti kelias įrodinėjimo pareigos sampratas. Valentinas Mikelėnas nurodo, jog įrodinėjimo pareiga turėtų būti apibrėžiama kaip būtinybė šaliai nustatyti aplinkybes, kurių nenustačius jai gali atsirasti neigiamų padarinių³³. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nurodomas analogiškas apibrėžimas, tačiau vietoj žodžio „nustatyti“ yra vartojamas žodis „įrodyti“³⁴, kadangi, kaip nurodo Kasacinis Teismas, civilinių bylų įrodinėjimo procese šalių nuomonės neturi reikšmės nustatant faktus, nes tik teismas turi diskrecijos teisę nuspręsti, ar byloje pakanka įrodymų, patvirtinančių šalių įrodinėjamas aplinkybes³⁵.

Nepaisant galimų įrodinėjimo pareigos sampratos aiškinimo skirtumų, teisės mokslo darbuose išsakyta kitokia nuomonė nei yra vyraujanti teismų praktikoje, negalėtų būti laikoma reikšminga įrodinėjimo problema. Tokį teiginį patvirtina Konstitucijos 109 str., kur numatyta, jog teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Taigi, skirtingų pozicijų išsakyimas teisės doktrinoje neturi jokios realios įtakos teismų praktikai, kol nepatvirtinami nauji teisės aktų projektai. Kadangi teismų praktika įrodinėjimo pareigos apibrėžimo klausimu turinio prasme yra vieninga, skirtingos argumentuotos pozicijos teisės doktrinoje yra skatintinos.

Kita teisės mokslo darbuose keliami problema – pati „įrodinėjimo pareigos“ sąvoka. Žilvinas Terebeiza teigia, kad bylos faktinių aplinkybių įrodinėjimo sričiai nėra būdinga procesinė prievarta, todėl nevykdant įrodinėjimo pareigos, nėra taikomos sankcijos. Šalis tik dėl teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi patiria naštą įrodinėti, todėl, anot Žilvino Terebeizos, būtinumas (sunkumas) šaliai įrodyti aplinkybes, kuriomis ji remiasi, turi būti apibrėžiamas terminu „įrodinėjimo našta“, nes jis kur kas tiksliau atspindi įrodinėjimo instituto teisinę prigimtį³⁶. Vytautas Nekrošius yra analogiškos nuomonės, nurodydamas, kad įrodinėjimo pareigos nevykdymas arba netinkamas jos vykdymas gali sukelti neigiamus

³³ LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 423.

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „TELEGAUSA“ v. UAB „TELE2“, Nr. 3K-3-176/2010. Nutartyje teigiama, kad įrodinėjimo pareigą galima apibrėžti kaip būtinybę šaliai įrodyti aplinkybes, kurių nenustačius jai gali atsirasti neigiamų padarinių.

³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 18 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Boslita ir Ko“, UAB „Baltijos stiklas“ v. AB Ūkio bankas, Alumina D. O. O. Zvornik, A.B. „Birač Europe“ ir kt., Nr. 2A-124-943/2015.

³⁶ TEREBEIZA Ž. *Įrodinėjimo našta ar pareiga*. Mykolo Romerio universitetas, 2010, p.308.

padarinius, tačiau išsakoma abejonė ar visa tai galima vadinti procesinėmis sankcijomis, motyvuojant, jog iš esmės tai yra tam tikras proceso tąsos variantas esant tam tikroms aplinkybėms (t.y. šaliai nevykdant įrodinėjimo pareigos)³⁷.

Pastebėtina, jog lotyniškos *onus probandi* sąvokos pažodinis vertimas iš vokiečių (*beweislast*) ir anglų (*burden of proof*) kalbų reiškia „įrodinėjimo našta“. Atitinkamai, Vokietijos Federacinės Respublikos teisės literatūroje įrodinėjimo našta apibrėžiama kaip bendriausia nekodifikuota taisyklė pagal kurią šalis, kuri tvirtina, turi nurodyti ir įrodyti visus faktus, kuriais remiasi kaip savo reikalavimo pagrindą³⁸. Tai reiškia, kad įrodinėjimo pareigos turinys yra nurodomas analogiškai kaip ir Lietuvos Respublikos teisėje, tačiau vartojama kita sąvoka – ne „įrodinėjimo pareiga“, bet „įrodinėjimo našta“.

Be to, Lietuvos Respublikos teismų praktikoje sąvokos „įrodinėjimo pareiga“ ir „įrodinėjimo našta“ yra vartojamos kaip sinonimai nedarant jokio skirtumo tarp šių terminų^{39,40}. Manytina jog tokia teisės doktrinoje keliamą problema yra reikšminga sampratos problema, tačiau jos reikšmė abejotina įrodinėjimo teisme metu. Iš kitos pusės, siekiant teisinio aiškumo, pritartina Žilvino Terebeizos siūlymui CPK vartojamą sąvoką „įrodinėjimo pareiga“ pervadinti į „įrodinėjimo našta“⁴¹.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad įrodinėjimo pareigai yra būdingi du aspektai: pirma, įrodinėjimo pareiga reiškia šalies pareigą nurodyti tam tikrus faktus arba teigti juos esant. Šiuo aspektu įrodinėjimo pareiga reiškia nurodymo arba teigimo pareigą. Antra, įrodinėjimo pareiga reiškia šalies pareigą pateikti įrodymus, patvirtinančius jos nurodytus faktus. Šiuo aspektu įrodinėjimo pareiga reiškia įrodymų pateikimo pareigą⁴². Bendrosios įrodinėjimo pareigos atveju, jei proceso šalis nurodo aplinkybes, tačiau nepateikia jas patvirtinančių įrodymų, laikoma, kad tokios aplinkybės nebuvo įrodytos ir šaliai gali atsirasti neigiami padariniai: teismas gali ieškinį, priešieškinį, pareiškimą ir kitus procesinius dokumentus grąžinti juos padavusiems asmenims trūkumų šalinimo tvarka (CPK 115 str.,

³⁷ NEKROŠIUS V. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“ teorinė ir praktinė analizė*. Vilnius, 2005, Nr. 3, p.15

³⁸ STRONG J. W. *McCormick on Evidence* // 4th ed. St Paul: West Publishing Co 1992, p. 568.

³⁹ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mažoji svajonė“ v. UAB „Svajonių pilis“*, Nr. 3K-3-210/2014.

⁴⁰ Atsižvelgiant į teismų praktikoje suformuotą poziciją dėl „įrodinėjimo naštos“ ir „įrodinėjimo pareigos“ sąvokų vartojimo, toliau darbe sąvokos „įrodinėjimo našta“ ir „įrodinėjimo pareiga“ vartojamos kaip sinonimai.

⁴¹ TEREBEIZA, Ž. *Įrodinėjimo našta ir jos paskirstymas civiliniame procese*. Daktaro disertacija.

Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 25.

⁴² LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 423.

138 str.), atsisakyti priimti pavėluotai pateiktus įrodymus, jeigu tai užvilkins bylos nagrinėjimą (CPK 142 str. 3 d., 181 str. 2 d., 227 str. 2 d.), arba, išnagrinėjus bylą, atmesti ieškinį, priešieškinį, pareiškimą, prašymą.

Vertinant antrąjį įrodinėjimo pareigos aspektą pažymėtina, jog proceso šaliai negalint pateikti įrodymų, ji gali prašyti teismo juos išreikalauti. Tokiu atveju, šalys taip pat privalo savo procesiniuose dokumentuose nurodyti priežastis, dėl kurių negali gauti bylos nagrinėjimui reikalingų įrodymų, nurodant jų buvimo vietą bei aplinkybes, kurias šie įrodymai patvirtina (CPK 112 str. 3 p., 135 str. 1 d. 2 d., 226 str.). Pareiga nurodyti teisiškai reikšmingus faktus ir juos pagrindžiančius įrodymus pradedama vykdyti jau bylos iškėlimo stadijoje, todėl gali kilti klausimas ar teismas priims ieškinį, kuriame nurodomos tik faktinės aplinkybės, o įrodymus prašoma išreikalauti (t.y. procesinio dokumento pateikimo momentu egzistuoja tik pirmasis bendrosios įrodinėjimo pareigos aspektas).

Teismų praktikoje yra pasitaikę atvejų taikant trūkumų šalinimo institutą, kuomet šalys bylos iškėlimo stadijoje negali pateikti įrodymų, kuriais remiasi. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo bylą, kurioje ieškovas nepateikė įrodymų, tačiau prašė prijungti kitas bylas, kuriose esančia medžiaga įrodinės ieškiniu keliamus reikalavimus. Pirmosios instancijos teismas taikė trūkumų šalinimo institutą, bet apeliacinės instancijos teismas panaikino tokią nutartį teigiant, kad kreipimosi į teismą metu negali būti pareikalauta įrodyti ieškinio pagrįstumo, be to, papildomi įrodymai, galės būti pateikiami vėlesniuose proceso etapuose, t. y. rengiantis bylos nagrinėjimui iš esmės (CPK 226 str.)⁴³. Teismų praktikoje taip pat teigiama, kad vien įrodymų, patvirtinančių ieškinyje nurodytas aplinkybes, nepateikimas, juolab įrodymų (ne)pakankamumas, kurį teismas įvertina tik nagrinėdamas bylą iš esmės, negali būti pagrindas nepriimti ieškinio⁴⁴. Taigi, negalima atsisakyti priimti ieškinį dėl materialinio-teisinio pobūdžio priežasčių, t. y. motyvuojant tuo, jog ieškovas neįrodė turįs teisę į reikalavimo patenkinimą⁴⁵. Darytina išvada, kad minėti įrodinėjimo pareigos aspektai ne visuomet turi egzistuoti abu, nors pareiga nurodyti faktus išlieka.

Tačiau jei asmuo nepateikia reikalingų įrodymų, nenurodo, kodėl negali jų pateikti ir neprašo teismo jų išreikalauti, nustatant, ar įrodymų, pagrindžiančių ieškinio reikalavimus,

⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjas. 2016 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje H.D. v. Lietuvos Respublika, Nr. 2-138-407/2016.

⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v. Lietuvos Generalinė prokuratūra, Nr. 2-115/2011.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB "A-egija" v. V.G., Nr. 3K-3-244/2003.

nepateikimas yra esminis ieškinio trūkumas, turi būti atsižvelgiama į tai, ar nepateikus įrodymų galima nustatyti ginčo esmę. Pavyzdžiui, vienoje nagrinėtoje byloje ieškovas reiškė reikalavimą pripažinti negaliojančiu testamentą nurodydamas, kad testamentas buvo sudarytas neišreiškus tikrosios valios. Tačiau nei iš ieškinio, nei iš ieškinio patikslinimo turinio nebuvo aišku, kas ir kaip testatorę apgavo, nebuvo nurodyta, kokiomis aplinkybėmis testamentas buvo sudarytas ir kas galėjo nulemti testatorės tikrosios valios neatitinkantį jos apsisprendimą. Be to, ieškinyje ieškovas minėjo „be datos rašytą pareiškimą“, kurio prie ieškinio nepridėjo ir nenurodė šio dokumento buvimo vietos⁴⁶. Dėl nurodytų priežasčių įrodymų nepateikimas buvo įvertintas kaip esminis ieškinio trūkumas, kurio nepašalinus tolimesnis bylos nagrinėjimas yra negalimas.

Pastebėtina, jog kai kurių dokumentų nepateikimas gali būti besąlygiškai laikomas ieškinio trūkumais. Pavyzdžiui, prie ieškinio, kurį pateikia ne pats suinteresuotas asmuo, o jo įgaliotas asmuo, privaloma pateikti dokumentą, įrodantį atstovo teises ir pareigas (CPK 111 str. 5 d.); teikiant ieškinį dėl teisių, kylančių iš viešųjų pirkimų materialinių teisinių santykių pažeidimo, prie ieškinio privaloma pateikti išankstinę šalies, kurios interesai galimai buvo pažeisti, pretenziją kitai ginčo šaliai (CPK 423² str. 1 d., 423³ str. 1 d. 3 p.); asmuo siekiantis apginti savo garbę ir orumą, kai tikrovės neatitinkantys duomenys buvo paskleisti per visuomenės informavimo priemonę, prieš kreipdamasis į teismą turi pateikti įrodymus, kad jis kreipėsi į visuomenės informavimo priemonę su prašymu paneigti paskleistą informaciją (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁴⁷ (toliau - CK) 2.24 str. 2 d., 4 d.). Teismas, nustatęs, kad tokio pobūdžio įrodymai kartu su ieškiniu nepateikti, nustato terminą ieškinio trūkumams pašalinti, o jų nepašalinus, ieškinys grąžintinas ieškovui (CPK 115 str. 3 d.).

Taip pat bendrosios įrodinėjimo pareigos paskirstymo problemas gali lemti netinkamas oficialiųjų įrodymų (lot. *prima facie*) vertinimas, kadangi pateiktą įrodymą nepagrįstai laikant oficialiuoju, tokiam įrodymui suteikiama didesnė įrodomoji galia. Pagal CPK 197 str. 2 d. aplinkybės, nurodytos oficialiuose rašytiniuose įrodymuose, laikomos visiškai įrodytomis, iki jos bus paneigtos kitais byloje esančiais įrodymais. Taigi, tokiu būdu įrodinėjimo pareiga gali būti be pagrindo perkeliama kitai proceso šaliai. Aktualus pavyzdys – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėta byla, kurioje buvo aiškintasi ar antstolio

---

⁴⁶ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje J. V. M. v. R.M., Nr. 2S-1380-343/2010.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000. Nr. 74 – 2262.

surašytas faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas visais atvejais laikytinas *prima facie* įrodymu. Apeliacinės instancijos teismas laikė, jog ieškovų prašymu antstolio surašytas faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas yra didesnę įrodomąją reikšmę turintis dokumentas (t.y. *prima facie* įrodymas). Kasacinis Teismas nesutiko su tokiu vertinimu, papildomai pažymint, kad pagal CPK 635 str. nuostatas antstolio surašytas faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas laikomas oficialiuoju rašytiniu įrodymu ir turi didesnę įrodomąją galią tik tada, jeigu jis surašytas vykdant teismo pavedimą. Kai antstolis nustatinėja faktus veikdamas kitu pagrindu, jo surašytas faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas yra paprastas, o ne *prima facie* rašytinis įrodymas⁴⁸. Dėl šių ir kitų argumentų, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą. Remiantis Kasacinio Teismo išaiškinimu, galima pagrįstai teigti, jog priklausomai nuo bylos faktinių aplinkybių, tas pats dokumentas (bylos atveju – antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas) vienais atvejais gali būti *prima facie* įrodymas, o kitais - paprastas rašytinis įrodymas. Taigi, panašu, jog kai kurios įrodinėjimo problemos gali kilti ir dėl to, jog teismai nepakankamai įsigilina į faktinę bylos situaciją.

Pažymėtina, kad kai materialiosios teisės normos nustato kitokią įrodinėjimo pareigos paskirstymo tvarką negu CPK 178 str., reikia vadovautis materialiosios teisės normomis nustatyta bei teismų praktikos suformuota įrodinėjimo tvarka⁴⁹. Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtą bylą, kurioje buvo aiškinamasi atsakomybė dėl rangovo darbų defektų. CK 6.697 str. 1 d., 3 d.⁵⁰ nustato specifinį įrodinėjimo naštos paskirstymą teisme sprendžiant ginčus dėl garantiniu laikotarpiu atsiradusių statybos darbų trūkumų. Kilus ginčui, užsakovas privalo įrodyti tik defektų faktą, bet neprivalo įrodinėti rangovo neteisėtų veiksmų ir priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir žalos. Rangovas, siekdamas išvengti atsakomybės, turi įrodyti CPK 6.697 str. 3 d. nurodytas, jo atsakomybę šalinančias, defektų atsiradimo priežastis. Bylą nagrinėję pirmosios ir antrosios instancijos teismai ieškovo ieškinį atmetė nurodant, kad ieškovas neįrodė atsakovo neteisėtų veiksmų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad bylą nagrinėjusių teismų išvados yra

---

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje V. Č. ir V. O. v. V. B., Vilniaus apskrities viršininko administracija, Nr. 3K-3-240/2009.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 31 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v. L.B., Nr. 3K-7-430/2013.

⁵⁰ CK 6.697 str. 1 d., 3 d. nurodyta, kad rangovas atsako už defektus, nustatytus per garantinį terminą, jeigu neįrodo, kad jie atsirado dėl objekto ar jo dalių normalaus susidėvėjimo, jo netinkamo naudojimo ar užsakovo arba jo pasamdytų asmenų netinkamai atlikto remonto arba dėl užsakovo ar jo pasamdytų asmenų kitokių kaltų veiksmų.

nepagrįstos, papildomai pažymint, jog ginčo atveju negalėjo būti taikomos bendrosios procesinės įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklės⁵¹. Šioje byloje žemesnės instancijos teismai reikalavo iš ieškovo įrodyti tai, ko nereikalauja įstatymas, t.y. reikalavo įrodyti aplinkybes, kurių egzistavimas nereikalingas atsakovo atsakomybei kilti. Tai parodo, jog teismai ne visada tinkamai paskirsto įrodinėjimo pareigą šalims, ko pasekoje įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklė praranda prasmę (t.y. teismas nurodo ieškovui (ar atitinkamai atsakovui) įrodyti aplinkybes, kurių ieškovas (ar atitinkamai atsakovas) neturėtų įrodinėti jeigu būtų tinkamai pritaikyta įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklė).

Apibendrinant, bendrosios įrodinėjimo paskirstymo pareigos samprata teisės doktrinos atžvilgiu yra problemiška: 1) teisės mokslo darbuose nesutinkama su bendrosios įrodinėjimo paskirstymo pareigos sampratos aiškinimu; 2) teisės mokslo darbuose kritikuojama „įrodinėjimo pareigos“ sąvoka. Nepaisant to, tinkamo įrodinėjimo pareigos paskirstymo atveju sampratos problematika teismų praktikoje nėra reikšminga: 1) bendroji įrodinėjimo pareigos samprata iš esmės visos nutartyse pateikiama analogiška; 2) sąvokos „įrodinėjimo pareiga“ ir „įrodinėjimo našta“ naudojamos kaip sinonimai. Teismų praktikoje problemos gali išryškėti faktiškai pritaikant įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklę, net ir tada kai pati įrodinėjimo samprata yra aiškinama tinkamai.

2.2. Teismo vaidmuo įrodinėjimo procese

Nagrinėjant civilines bylas teismo nesaisto įrodinėjimo pareiga, tačiau saisto civilinio proceso normos, kurios tam tikrais atvejais suteikia teisę teismui imtis aktyvių veiksmų. Net ir nagrinėjant dispozityvias bylas, plačius įgaliojimus teismui veikti aktyviai suteikia CPK 179 str. 2 d., kur nurodoma, kad teismas turi teisę rinkti įrodymus savo iniciatyva tik CPK ir kitų įstatymų numatytais atvejais, taip pat kai to reikalauja viešasis interesas ir nesiėmus šių priemonių būtų pažeistos asmens, visuomenės ar valstybės teisės ir teisėti interesai. Pastebėtina, kad ankstesnėje normos redakcijoje, galiojusioje iki 2011 m. lapkričio 1 d.⁵² teismui nebuvo suteikiama teisė veikti aktyviai ginant viešąjį interesą.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje DNSB „Taurakalnio namai, Vilnius“ v. UAB „Santehnikos verslas“, Nr. 3K-3-20/2014.

⁵² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 179 str. 2 d. redakcija, galiojusi nuo 2003 m. sausio 1 d. iki 2011 m. lapkričio 1 d. *Valstybės žinios*, 2002. Nr. 36-1340.

Manytina, kad dėl toliau nurodomų priežasčių CPK 179 str. 2 d. (konkrečiai jos dalis, suteikianti teismui teisę rinkti įrodymus savo iniciatyva „kai to reikalauja viešasis interesas ir nesiėmus šių priemonių būtų pažeistos asmens, visuomenės ar valstybės teisės ir teisėti interesai“) gali apimti keletą probleminių aspektų: 1) nei įstatymuose, nei teisės doktrinoje nėra apibrėžta kas yra viešasis interesas (t.y. atveju, kada teismas gali veikti aktyviai apibrėžtumo problematika); 2) kadangi teismo įrodinėjimo pareiga nesaisto, nėra aišku ar teismas aktyviai rinkdamas įrodymus dispozityviose bylose netaps šališku subjektu (viešąjį interesą galinčių ginti asmenų ir teismo nešališkumo problematika); 3) suteikiant teisę teismui veikti aktyviai iš esmės bet kurių civilinių bylų atžvilgiu sudaromos prielaidos proceso šalių lygiateisiškumo, dispozityvumo ir rungimosi principų pažeidimui (t.y. pagrindinių civilinės teisės principų net ir dispozityvių bylų atveju eliminavimo problematika). 4) analizuojant CPK 179 str. 2 d. galima daryti išvadą, kad asmens interesas prilyginamas viešajam (t.y. straispnio formuluotės problematika). Toliau aptariama CPK 179 str. 2 d. neskaitant minėtų probleminių klausimų, keliant pagrindinį klausimą - ar teismo viešojo intereso gynimas nagrinėjant dispozityvias bylas yra galimas kitų normų kontekste.

Pirmosios iškeltos problemos atveju pastebėtina, kad viešasis interesas dabartinėje Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje suprantamas ir aiškinamas plačiai, jo gynimas dažnai yra komplikuoatas dėl skirtingų interpretacijų bei konkrečių kriterijų nebuvimo, kurie leistų atskirti ar tam tikras interesas yra viešas ar toks nėra. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) yra nurodęs, kad viešasis interesas yra dinamiškas, kintantis⁵³. Dėl šios priežasties nebūtų tikslinga įstatymuose įtvirtinti viešojo intereso apibrėžimo, nes iškiltų grėsmė, jog įstatymų leidėjas nesugebės: 1) nustatyti tinkamos viešojo intereso sampratos (jeigu viešąjį interesą apibrėžtų per siaurai – kai kurių bylų atvejais viešasis interesas nebūtų apginamas, jeigu viešąjį interesą apibrėžtų per plačiai – kai kurių bylų atvejais būtų pažeidžiami dispozityvumo, rungimosi, šalių lygiateisiškumo principai); 2) tinkamai reaguoti į besikeičiantį viešojo intereso sampratos turinį (t.y. grėsmė ne tik dėl tokios normos nuolatinės kaitos, bet ir dėl to, jog normos turinys būtų keičiamas rečiau nei tam yra poreikis).

---

⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl kultūros įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos“ (1995 m. birželio 13 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 1320 „Dėl Lietuvos Nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų“ 1, 2.3 ir 2.4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 87-3274.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad teismas kiekvieną kartą turi *ad hoc* nustatyti viešojo intereso buvimo faktą⁵⁴. Taigi, viešasis interesas nėra apibrėžtas ir teismai vieningai nurodo įstatymų leidėjui, kad apibrėžimas nėra galimas. Tai suponuoja išvadą, kad išimtinai tik teismas nagrinėdamas bylą *ad hoc* gali nustatyti viešojo intereso egzistavimą

Įvertinus, jog tik teismas turi teisę nustatyti viešojo intereso egzistavimą, išryškėja antroji problema – ar viešojo intereso buvimas suteikia teisę teismui veikti aktyviai vienos iš šalių naudai (vertinant kitų normų kontekste). CPK 49 str. numatyta, kad viešąjį interesą gali ginti prokuroras, valstybės ar savivaldybės institucijos ir kiti asmenys. Kiti viešąjį interesą ginantys subjektai numatyti atskiruosiuose įstatymuose (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo⁵⁵ 23 str. 2 d. 2 p. numatyta, kad valstybiniai miškų pareigūnai turi teisę pareikšti ieškinius dėl neteisėta veika padarytos žalos atlyginimo, kai žala padaroma miškui, kaip aplinkos objektui). Atitinkamai, nei CPK, nei TĮ nėra nurodoma, kad teismas yra viešąjį interesą ginanti institucija. Vytautas Nekrošius mano, kad teismas negali vykdyti jokių kitų funkcijų (įskaitant ir viešojo intereso gynimą), nes tai daro teismą šališku⁵⁶.

Konstitucijos 109 str. nurodoma, kad teismai ir teisėjai vykdydami teisingumą yra nepriklausomi (t.y. nešališki). Teismo nešališkumo reikalavimas tai pat numatytas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁵⁷ 6 str., TĮ 3 str. 2 d., 5 str. 1 d., 34 str. 1 d., 36 str. 9 d., CPK 21 str. Įvertinus kokią reikšmę įstatymų leidėjas suteikė teismo nešališkumo įtvirtinimui tampa dar sudėtingiau analizuoti CPK 179 str. 2 d. minėtų normų kontekste, kadangi teismui manant, jog dispozityvi byla turi viešąjį interesą ir aktyviai renkant įrodymus neišvengiamai veikiama vienos iš šalių naudai (t.y. CPK 179 str. 2 d. eliminuojamas teismo nešališkumo principas).

Hipotetiškai galima situacija, kuomet teismas veikia aktyviai ieškovo naudai, tačiau prieš ieškovo valią, t.y. kaip turėtų būti vertinami teismo veiksmai savo iniciatyva renkant įrodymus, kurie galėtų pagrįsti didesnius ieškovo reikalavimus nei yra pareikšti, tačiau ieškovui vėliau atsisakant tokių reikalavimų. CPK 179 str. 2 d. turinio analizė nesudaro pagrindo manyti, jog teismas turėtų derinti su proceso šalimi, kurios naudai veikia, kad tai atitiktų tokios šalies valią. Iš kitos pusės, norma, suteikianti teismui teisę veikti aktyviai prieš

---

⁵⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje *Šiaulių apygardos prokuratūra v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, A.Š., R.Š., V.K., K.K., G.L.*, Nr. 3K-3-328/2013.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001. Nr. 35-1161.

⁵⁶Viešasis interesas ir jo gynimas. I konferencija. Žiūrėta 2016-02-05, prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/UIITBLSY.PDF>.

⁵⁷ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.

tai suderinus savo veiksmus su proceso šalimi, kurios naudai veikiama yra negalima, kadangi teismas taptų proceso šalies atstovu.

Teismų praktikoje šiuo klausimu nurodoma, kad teismo veiksmus įrodinėjimo procese reglamentuoja CPK 179 str., kuris nepakeičia CPK 178 str. šalims nustatytos įrodinėjimo pareigos. Teismas nėra įrodinėjimo pareigos subjektas, tokia našta pagal CPK nuostatas tenka šalims⁵⁸. Taip pat nurodoma, kad didesnės nei įprasta teismo galios, ribojančios dispozityvumo bei rungimosi principų veikimą civiliniame procese, gali būti leistinos tik išimtiniais atvejais, kai kalbame apie iš esmės nedispozityvias bylas⁵⁹. Absoliučioje daugumoje analizuotų bylų, susijusių su pirkimo – pardavimo teisiniais santykiais⁶⁰, skolos priteisimo⁶¹ ir panašiais teisiniais santykiais teismai pažymi, jog nėra viešojo intereso, kas reiškia, jog nėra pagrindo remtis CPK 179 str. 2 d. Tai reiškia, jog CPK 179 str. 2 d. nėra teismų plačiai taikoma ginant viešąjį interesą dispozityviose bylose, nors tokia galimybė teismas bet kuriuo bylos nagrinėjimo metu turi teisę pasinaudoti.

Kitas momentas - CPK 179 str. 2 d. pažodinis aiškinimas leidžia viešąjį interesą prilyginti pavienio asmens interesams. Nepaisant to, Konstitucinis Teismas dar 1997 m. gegužės 6 d. nutarime viešąjį interesą siejo su visuomeniniu interesu, teigiant, kad viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų⁶². Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog minėtas Konstitucinio Teismo viešojo intereso apibrėžimas yra universalus viešojo intereso sampratos standartas, kartu siaurinantis neapibrėžtumą, kadangi įtvirtinami saugikliai: atitinkamas teismo žingsnis turi būti motyvuotas ir pagrįstas, o viešasis interesas turi būti siejamas, pirma, su santykinai didele visuomenės dalimi, ir, antra, su tam tikromis pamatinėmis konstitucinėmis vertybėmis⁶³. Taigi, tiek Konstitucinis Teismas, tiek ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neigia galimybę pavienio asmens interesą laikyti viešuoju interesu. Neapsiribojant teismų praktika,

---

⁵⁸ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje S.K. v. R.V. ir kt. Nr. 2A-1534-658/2015.

⁵⁹ NEKROŠIUS V. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese ir konstitucinio teismo doktrina*. Jurisprudencija, 2012, 19(3), p. 1106.

⁶⁰ Pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje D.Š. v. UAB „Baltic United Group“, Nr. 2A-40-267/2015.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje AB LESTO v. SĮ „Vilniaus miesto būstas“, Nr. 3K-3-527/2014.

⁶² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl valdininkų teisės į nuosavybę“. *Valstybės žinios*, 1997-05-19, Nr. 40-977.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje K.J. v. Lietuvos generalinė prokuratūra, Nr. 3K-7-414/2014.

pastebėtina, kad teismo doktrinoje išsakoma panaši nuomonė, viešąjį interesą laikant visuomenės ir jos socialinės grupės interesu⁶⁴.

Įvertinus galimas CPK 179 str. 2 d. taikymo problemas, iškyla poreikis ieškoti jų sprendimo būdų. Vienas iš jų - 2015 m. gegužės 4 d. Lietuvos Respublikos Seime buvo registruotas CPK straipsnių ir jų papildymo įstatymo projektas⁶⁵, kurio 14 str. siūloma pakeisti 179 str. 2 d. ir ją išdėstyti taip: „2. Teismas turi teisę rinkti įrodymus savo iniciatyva tik šio Kodekso ir kitų įstatymų numatytais atvejais.“ (t.y. atsisakyti „taip pat kai to reikalauja viešasis interesas ir nesiėmus šių priemonių būtų pažeistos asmens, visuomenės ar valstybės teisės ir teisėti interesai“). Kitaip tariant siūloma grįžti prie senesnės normos redakcijos, galiojusios iki 2011 m. liepos 13 d. CPK pakeitimo siūlymas motyvuojamas, keliant klausimą dėl dabartinės CPK 179 str. 2 d. pagarbos šalių dispozityvumo ir rungimosi principams užtikrinimo, atsižvelgiant į tai, jog šie principai visa apimtimi turėtų galioti bylų kategorijose, kuriose teismams pagal teisės aktus nepriskirtinas aktyvus vaidmuo⁶⁶.

Apibendrinant, pateikta analizė leidžia teigti, jog CPK 179 str. 2 d. taikymas gali kelti daug neaiškumų. Būtų rizikinga pateikti atsakymą į iškeltą pagrindinį klausimą - ar teismo viešojo intereso gynimas nagrinėjant dispozityvias bylas yra galimas kitų normų kontekste, nors išdėstyti motyvai suponuoja vienareikšmišką atsakymą. Net ir esant pagrįstų abejonių, pastebėtina, jog Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo⁶⁷ 1 str. numato, kad Konstitucinis Teismas garantuoja Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą, nustatyta tvarka sprendamas, ar įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai neprieštarauja Konstitucijai. Atsižvelgiant į tai, jog Konstitucinis Teismas nagrinėjimu klausimu nėra pasisakęs, turėtų sekti išvada, kad CPK 179 str. 2 d. atitinka Konstitucijos 109 str., įskaitant ir kitus įstatymus (Teismų įstatymo 3 str. 2 d., 5 str. 1 d., 34 str. 1 d., 36 str. 9 d., CPK 21 str., Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. ir kt.). Iš kitos pusės, net jei ir nagrinėjama problema nebuvo ankščiau analizuota Konstitucinio Teismo, nereiškia, kad ji

---

⁶⁴ KRIVKA, E. *Viešojo intereso problema civilinio proceso teisėje*. Jurisprudencija. Nr. 2007 10(100), 18 psl.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 9, 24, 49, 56, 88, 118, 122, 123, 126, 146, 148, 149, 162², 179, 246, 247, 285, 287, 289, 320, 353, 366, 368, 403, 406, 407, 429, 431, 433, 435, 439, 441¹³, 441¹⁴, 496, 502, 587, 593, 723 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 496¹ straipsniu įstatymo projektas. Registruotas 2015, reg. Nr. 15-4735, [interaktyvus] Žiūrėta 2016-02-15, prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/46c7a790f22c11e4a8669450a5f0514d?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=6e53a68f-39fa-4d27-8136-35e069b7f89e>.

⁶⁶ Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento direktorės Renatos Juzikienės 2015-05-19 raštas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo ir su juo susijusių kitų įstatymų pakeitimų projektu“, dokumento Nr. (1.22)-5T-293. Žiūrėta 2016-02-03, prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0f7b9cb1fd11e4a0edd66091ee4d78?jfwid=1clcwou5k7>.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 6-120.

negalėtų išryškėti ateityje, jeigu įstatymo pakeitimo projektas dėl CPK 179 str. 2 d. nebūtų priimtas.

2.3. Įrodinėjimo pareigos paskirstymas darbo byloje

CPK numatyta ne tik bendrosios civilinių bylų nagrinėjimo taisyklės, bet ir taisyklės, taikomas atskirų kategorijų byloms. Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į nelygiavertį darbuotojo ir darbdavio ekonominį ir socialinį statusą, CPK XX skyriuje įtvirtino tam tikrus darbo bylų nagrinėjimo ypatumus. Išimtys iš bendrosios įrodinėjimo paskirstymo taisyklės nustatomos siekiant labiau apsaugoti darbuotoją, kaip ekonomine ir socialine prasme silpnesnės darbo santykių šalies, interesus. Galima išskirti du įrodinėjimo pareigos darbo byloje paskirstymo ypatumus: 1) teismo pareiga būti aktyviam ir 2) įrodinėjimo pareigos perkėlimas⁶⁸ atsakovui (t.y. darbdaviui ar jo atstovui).

Pirmuoju atveju, darbo bylą nagrinėjantis teismas turi teisę veikti aktyviai: savo iniciatyva rinkti įrodymus, kuriais šalys nesiremia, jeigu, teismo nuomone, tai yra būtina siekiant teisingai išspręsti bylą (CPK 414 str. 1 d.); savo iniciatyva įtraukti dalyvauti byloje antrąjį atsakovą, jeigu nustato, kad darbuotojo ieškinys pareikštas ne tam asmeniui (CPK 414 str. 2 d.) ir kt. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje pabrėžiama, kad Žmogaus teisių bei pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. 1 d. kontekste darbo ginčų pobūdis dėl jų reikšmingumo suponuoja aktyvaus teisėjo vaidmens poreikį, būtinybę savarankiškai taikyti tinkamiausią darbuotojo teisių gynimo būdą ir pan.⁶⁹ Aktyvus teismo vaidmuo turėtų užkirsti kelią darbdavio savivalei, tačiau galima problema – įrodinėjimo naštos perkėlimas teismui.

Analizojant CPK 414 str. 1 d., 415 str. 1 d. ir teismų praktiką šių CPK straipsnių taikymo kontekste, identifikuotini keli iškeltos problemos sprendimo būdai. Pirma, nors CPK 414 str. 1 d. nenurodo kurios šalies nepateiktus įrodymus teismas gali rinkti savo iniciatyva, teisės literatūroje laikomasi pozicijos, jog teismas turėtų rinkti tik silpnesniosios darbo teisinių santykių šalies, t.y. darbuotojo nepateiktus įrodymus⁷⁰. Tokį teiginį patvirtina CPK 415 str. 1 d.: teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, išreikalauja iš atsakovo dokumentus apie ieškovo priėmimą ir atleidimą (perkėlimą, nušalinimą) iš darbo, drausminių nuobaudų

⁶⁸ Kaip toliau nurodoma ne visais atvejais, tačiau daugeliu iš jų

⁶⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2000 m. liepos 27 d. sprendimas byloje *Frydlender v. France (GC)*, Nr. 30979/96.

⁷⁰ ASEER D. ir kt. *Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 317.

skyrimą, apie vidutinį ieškovo darbo užmokestį ir kitus bylai nagrinėti būtinus dokumentus, jeigu jų negali pateikti ieškovas. Antra, CPK 415 str. ir CPK 414 str. 1 d. įtvirtintas sąlyginis teismo aktyvumas renkant įrodymu – teismas išreikalauja dokumentus tik tuo atveju, kai jų negali pateikti ieškovas. Ieškovui pateikus bylai išnagrinėti reikalingus įrodymus, eliminuojama teismo galimybė veikti aktyviai. Trečia, teismų praktikoje nurodoma, jog teismo teisė aktyviai rinkti įrodymus darbo bylose nereiškia, kad ieškovas atleidžiamas nuo pareigos nurodyti faktus ir įrodymus, juos rinkti bei pateikti⁷¹. Pareiga ieškovui pateikti įrodymus apie aplinkybes, kuriomis remiasi išlieka, nors jos nevykdymas ir negalėtų automatiškai lemti keliamų reikalavimų atmetimo. Taigi, CPK 415 str. 1 d. netiesiogiai įtvirtinta du iškeltos problemos sprendimo būdai: 1) numatoma bendroji taisyklė, jog teismas savo iniciatyva renka tik darbuotojo nepateiktus įrodymus; 2) teismo iniciatyvos teisė atsiranda tik tuo atveju, kai darbuotojas nepateikia bylai išnagrinėti reikiamų įrodymų, o trečiasis galimas sprendimo būdas nurodomas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje – 3) teismo teisė savo iniciatyva rinkti įrodymus neatleidžia darbuotojo nuo šios pareigos vykdymo.

Neapsiribojant minėtais proceso šalių (įskaitant ir teismo) elgesio modeliais, kurie padeda išvengti arba bent sumažinti atvejų skaičių kuomet neproporcingai didelė dalis įrodinėjimo pareigos perkeliama teismui, atkreiptinas dėmesys į Lietuvos Respublikos Valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Darbo ginčų komisijų (toliau – Darbo ginčų komisija) atliekamas funkcijas ir jų veiklą. 2012 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos Seimas pritarė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos iniciatyvai keisti individualių darbo ginčų nagrinėjimo tvarką, todėl nuo 2013 m. sausio 1 dienos Darbo ginčų komisija yra privaloma ikiteisminio darbo ginčų nagrinėjimo institucija, sprendžianti individualius darbo ginčus. Darbuotojai ir darbdaviai, kurių teisės pažeidžiamos, turi kreiptis ne į teismus (kaip buvo iki 2013 m. sausio 1 d.), o į Darbo ginčų komisijas⁷².

Kadangi Darbo ginčų komisija daugeliu atvejų⁷³ yra privalomas ikiteisminis organas, nagrinėjantis individualius darbo ginčus, tai leidžia sumažinti teismo krūvį nagrinėjant darbo

---

⁷¹Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „AI grupė - statyba“ v. V.P., Nr. 2A-2551-803/2015.

⁷² Informacija iš Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir Darbo ministerijos internetinio puslapio. Žiūrėta 2016-02-03, prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/naujienos/pranesimai-spaudai/archive/p20/jau-galima-kreiptis-e748.html>.

⁷³ 299 str. 1 d. numatyta, kad teismuose nagrinėjami DK 296 str. nustatyta tvarka apskūsti darbo ginčų komisijos sprendimai; 299 str. 2 d. numatyta, kad nesikreipiant į darbo ginčų komisiją, tiesiogiai teismuose nagrinėjami šie individualūs darbo ginčai: 1) dėl darbuotojo nušalinimo nuo darbo darbdavio iniciatyva; 2) dėl

bylas. Privaloma išankstinė darbo ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka, suponuoją galimybę, kad ginčas į teismą gali būti apskritai neperkeltas⁷⁴. 2016 m. sausio 20 d. pranešime spaudai teigiama, kad nusistovėjo pakankamai stabili prašymų darbo ginčų komisijoms statistika – apie 5 tūkstančiai per metus⁷⁵. Nėra tikslios statistikos, kiek Darbo ginčų komisijų priimtų sprendimų yra apskundžiama teismui, tačiau tikėtina, kad mažiau nei yra išnagrinėjama.

Kaip jau minėta poskyrio pradžioje, darbo bylų nagrinėjimo ypatumai skiriasi nuo kitų kategorijų bylų dar ir tuo, kad daugumoje atvejų pareiga įrodinėti priklauso atsakovui – darbdaviui ar jo atstovui⁷⁶. Šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad paskirstant įrodinėjimo pareigą būtina užtikrinti šalių procesinį lygiateisiškumą, t. y. sudaryti vienodas procesines galimybes abiem šalims įrodyti savo reikalavimus, todėl vieną ar kitą faktą turi įrodyti ta šalis, kuriai tą padaryti yra lengviau, nes ji turi ar gali lengviau nei kita šalis gauti atitinkamus įrodymus. Kasacinis Teismas šioje byloje išaiškino, jog perkeliant darbuotojo atleidimo iš darbo neteisėtumo įrodinėjimo pareigą darbuotojui, šalių procesinio lygiateisiškumo principas būtų pažeidžiamas⁷⁷.

Akivaizdu, jog atleidimo iš darbo (kaip drausminės nuobaudos taikymo) atveju darbuotojui (pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso⁷⁸ 235 str.), darbo drausmės pažeidimus turi įrodyti darbdavys. Sudėtingesnė įrodinėjimo pareigos vykdymo aspektu gali būti situacija, kuomet darbuotojas yra atleidžiamas iš darbo nustatyto išbandymo termino metu (t.y. atleidimas iš darbo yra ne kaip drausminė nuobauda, tačiau kaip išbandymo neišlaikymas). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo bylą, kurioje darbuotojas kreipėsi į teismą nesutikdamas su atleidimu iš darbo išbandymo metu. Teismas nurodė, kad darbdavys privalo įrodyti, jog darbuotojas iš tiesų neišlaikė išbandymo, t. y. kad darbuotojas dėl savo dalykinių ir asmeninių savybių nesugeba ar negali dirbti darbo, dėl kurio atlikimo buvo sudaryta sutartis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teigė, kad nagrinėdamas tokias bylas teismas negali spręsti tų klausimų, kurie pagal įstatymą ir darbo teisinių santykių sutartinį pobūdį yra darbdavio prerogatyva, t. y. teismas negali pripažinti, kad darbuotojas

---

darbuotojo nušalinimo nuo darbo pareigūnų ar organų, kuriems įstatymai suteikia nušalinimo nuo darbo teisę, iniciatyva; 3) dėl darbuotojo atleidimo iš darbo teisėtumo; 4) kitais įstatymų nustatytais atvejais.

⁷⁴ JONAITIS M. *Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai pagal naująjį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą*. Jurisprudencija, 2003, t. 42(34), p.126

⁷⁵ Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus Gintaro Čepo 2016-01-20 interviu. Žiūrėta 2016-02-03, prieiga per internetą: <http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/125467>.

⁷⁶ BUŽINSKAS, G. *Darbo ginčai: Teorija ir praktika*. Registrų centras, 2010, p 111.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų kolegija. *2001 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Kelmės rajono savivaldybė v. M.Žukauskienė, Nr. 3K-3-600/2001*.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002. Nr. 64-2569.

tinka ar netinka pavestam darbui, o teismo pareiga nagrinėjant tokias bylas – patikrinti, ar darbdavys tikrai turėjo pakankamą pagrindą pripažinti, kad darbuotojas neišlaikė išbandymo⁷⁹. Tokiu atveju įrodinėjimo pareiga darbdaviui pasunkėja: 1) nėra aišku kokie darbuotojo atliekamo darbo netikslumai, pažeidimai ar asmeninis elgesys turėtų būti minimalus ir pakankamas, jog būtų pagrindas pagrįstam ir teisėtam darbuotojo atleidimui išbandymo termino metu; 2) nėra aišku kokie įrodymai būtų pakankami norint įrodyti, kad darbuotojas dėl savo dalykinių ar asmeninių savybių nesugeba ar negali dirbti darbo, dėl kurio buvo sulygta sudarant sutartį, kadangi teismas nevertina ar darbuotojas tinkamas tokiam darbui ar ne (t.y. kokie darbuotojo atliekamo darbo netikslumai, pažeidimai ar asmeninis elgesys, anot teismo, galėtų būti laikomi fakto, jog darbuotojas yra netinkamas eiti pareigas, patvirtinimu). Pastebėtina, jog naujausioje teismų praktikoje, teismai dažniausiai palaiko darbdavio poziciją⁸⁰, tačiau tokia išvada gali parodyti, greičiau ne teismų vertinimo tendenciją, tačiau faktinę (statistinę) situaciją.

Bylose dėl diskriminacijos įrodinėjimo pareiga taip pat tenka darbdaviui⁸¹. Tačiau išimtimi diskriminacijos bylose laikytina netiesioginės diskriminacijos atvejis, kadangi skundą pateikęs asmuo, kuris mano esąs netiesioginės diskriminacijos auka, turi įrodyti, jog ginčijama nuostata iš tiesų turi skirtingą poveikį, todėl pradiniame įrodinėjimo etape įrodinėjimo pareiga tenka skundą pateikusiam asmeniui (t.y. darbuotojui)⁸². Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, jog ieškovui nurodžius galimą netiesioginės diskriminacijos egzistavimą, teismui kyla pareiga įvertinti, ar ieškovo pateiktų įrodymų pakanka tam, kad būtų taikoma šios kategorijos byloms būdinga įrodinėjimo naštos perkėlimo atsakovui taisyklė. Nustatant ar ieškovo nurodyti faktai yra pakankami turi būti atsižvelgiama į tai, kad diskriminavimo bylose dažnai sudėtinga rasti tiesioginių įrodymų, leidžiančių vienareikšmiškai konstatuoti darbdavio diskriminacines paskatas, todėl ieškovui šiuo aspektu neturėtų būti uždedama neproporcingai didelė įrodinėjimo našta pirminiame etape⁸³. Toks teismo išaiškinimas leidžia daryti išvadą, kad įrodinėjimas darbo bylose yra specifiskas ne tik dėl įrodinėjimo procese dalyvaujančių subjektų ekonominės ir teisinės

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje D.Ž. v. UAB „Distancija“, Nr. 3K-3-632-611/2015.

⁸⁰ Pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje D. Ž. v. UAB „Distancija“, Nr. 2A-347-124/2015.

⁸¹ 1997 m. gruodžio 15 d. EB direktyva 97/80/EB „Dėl įrodinėjimo pareigos diskriminacijos dėl lyties bylose“

⁸² Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. spalio 3 d. sprendimas byloje B. F. Cadman prieš Health & Safety Executive C-17/05.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje S. B. v. UAB „Gretimybė“, Nr. 3K-3-566-706/2015.

nelygybės, bet ir specifinių santykių bei tam tikrais atvejais įrodymų, galinčių paliudyti reikšmingas aplinkybes nebuvimo.

Apibendrinant, įrodinėjimo pareigos paskirstymas darbo bylose laikytinas išimtimi iš bendrosios įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklės, kadangi darbo bylos laikomos imperatyviomis bylomis. Įrodinėjimo specifiškumą lemia poreikis apsaugoti silpnesniąją darbo teisinių santykių šalį – darbuotoją. Dėl šios priežasties nagrinėjant darbo bylas įtvirtintas aktyvus teismo vaidmuo bei daugeliu atvejų įrodinėjimo pareiga perkeliama darbdaviai (kaip stipresnei darbo teisinių santykių šaliai).

2.4. Įrodinėjimo pareigos paskirstymas šeimos bylose

CPK XIX skyriuje pirmajame skirsnyje numatyti bendrieji šeimos bylų nagrinėjimo ypatumai. Vertinant tikslą šiame darbe aptarti įrodinėjimo pareigos paskirstymą šeimos bylose atskirai, atkreiptinas dėmesys į šeimos teisinių santykių išskirtinumą: Konstitucijos 38 str. nurodoma, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas; Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių pakto⁸⁴ 23 str. 1 d. nurodoma, kad šeima yra natūrali ir pagrindinė visuomenės ląstelė ir ji turi teisę į visuomenės ir valstybės apsaugą. Akivaizdu, kad šeimos teisiniai santykiai tiek nacionaliniu, tiek ir tarptautiniu mastu yra laikomi ypatingai svarbiais, o tai leidžia teigti, kad šeimos narių teisių ir teisėtų interesų gynimas yra viešojo intereso gynimas⁸⁵, turintis tam tikrų ypatumų, lyginant su bylomis, nagrinėjamomis pagal bendrąsias CPK normas.

Šeimos bylos, kaip ir jau analizuotos darbo bylos yra priskiriamos nedispozityvioms byloms, todėl čia taip pat dėl specifinių teisinių santykių, teismas turi platesnes teises veikti. Pagal CPK 376 str. bylą nagrinėjantis teismas turi teisę savo iniciatyva rinkti įrodymus, imtis priemonių šalims sutaukyti, turi teisę viršyti pareikštus reikalavimus bei taikyti įstatymuose numatytą alternatyvų asmens (ar vaiko) teisių bei teisėtų interesų gynimo būdą.

Kaip jau minėta, rinkdamas įrodymus savo iniciatyva, teismas visada veikia vienos iš proceso šalių naudai, todėl galima problema - ribos tarp teismo aktyvumo ir teismo nešališkumo peržengimas. Teisės literatūroje teigiama, kad įrodymų, turinčių reikšmės priimti teisingą sprendimą šeimos byloje, rinkimas negali būti vertinamas kaip teismo

---

⁸⁴ Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288.

⁸⁵ ASEER D. ir kt. *Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 264.

šališkumas. Turėdamas diskreciją rinkti įrodymus teismas kreipia procesą tinkama linkme, padeda atskleisti ginčo esmę, užkerta kelią šalims piktnaudžiauti savo teisėmis, užtikrina teismo proceso koncentruotumą, gina silpnesniosios šalies teises ir interesus, tokiu būdu užtikrina viešojo intereso apsaugą⁸⁶. Pritartina tokiai pozicijai, papildomai pažymint, kad proceso šaliai net ir subjektyviai manant, jog teismas savo iniciatyva rinkdamas įrodymus veikia šališkai kitos proceso šalies atžvilgiu, aktyvus teismo vaidmuo neeliminuoja proceso šalies teisių pateikti turimus įrodymus ir taip paneigti teismo surinktus. Ir priešingai, šaliai nepateikiant įrodymų, kurie galėtų paneigti teismo surinktus, teismas turi vadovautis turimais įrodymais.

Teismų praktikoje nurodoma, kad ne visose bylose susijusiose su šeimos teisiniais santykiais galimas aktyvus teismo vaidmuo. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismas nagrinėjo bylą, kurioje kasatorius teigė, jog teismai nagrinėdami šeimos bylas turi pareigą veikti aktyviai, o šios pareigos neįvykdymas sąlygojo kasatoriaus neišspręstus klausimus susijusius su sutuoktinių finansiniais įsipareigojimais. Teismas tokius argumentus laikė nepagrįstais, pažymint, kad CPK 376 str. numatyta teismo teisė veikti aktyviai savaime nereiškia teismo pareigos būti aktyviam visose šeimos bylose ar visų bylose pareikštų reikalavimų apimtyje. Ši teismo pareiga turi būti derinama su asmenų procesinio lygiateisiškumo, rungimosi ir dispozityvumo principais (CPK 6 str., 12 str., 13 str.), todėl kiekvienoje bylose teismas turi teisę įvertinti faktines aplinkybes, sudarančias teisinį pagrindą teismui aktyviai veikti, tam, kad ši išimtinė taisyklė būtų taikoma tik konkrečioje bylose ar tokioje bylose pareikštų reikalavimų daliai ir netaptų privaloma visiems reikalavimams šeimos bylose⁸⁷. Teismui nenustačius minėtų principų išimtis pateisinančių aplinkybių, kurios teismui sudarytų pagrindą veikti vieno iš sutuoktinių interesais, nėra teisinio pagrindo remtis CPK 376 str. teismui suteikiamomis teisėmis. Manytina, jog tokiu išaiškinimu buvo įtvirtinta pareiga šeimos bylos proceso šalims maksimaliai stengtis dalyvauti bylos nagrinėjime, įskaitant ir maksimalias pastangas renkant įrodymus bei formuluojant reikalavimus, atitinkačius ieškinio dalyką. Atskirų šeimos bylų kategorijose įrodymų nepateikimo ir tikslų reikalavimų nesuformulavimo riziką turi prisiimti proceso šalys. Tokiu būdu išvengiama aktyvaus teismo vaidmes, bylose, kuriose sprendžiami išimtinai procesiška

---

⁸⁶ ASEER D. ir kt. *Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 268-269. Antrinis citavimas??

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje R.A. v. A.A., bylos Nr. 3K-P-186/2010*.

lygiaverčių šalių reikalavimai bei užtikrinamas rungimosi ir dispozityvumo principų įgyvendinimas.

Apibendrinant, nagrinėjant šeimos bylas, panašiai kaip ir nagrinėjant darbo bylas, teismui suteikiama teisė veikti aktyviai. Tačiau negalima laikyti tapačiais šeimos ir darbo bylų nagrinėjimo ypatumų, remiantis vien šiuo faktu, kadangi abiem atvejais teisiniai santykiai iš esmės skiriasi. Aktyvus teismo vaidmuo šeimos bylose gali pasireikšti įvairiai - CPK 376 str. numato keturis teismo galimų aktyvių veiksmų modelius, kurie konkrečios nagrinėjamos bylos atveju gali išryškėti tiek visi kartu, tiek atskirai, arba atitinkamose bylose iš viso nepasireikšti.

3. APLINKYBĖS, KURIŲ NEREIKIA ĮRODINĖTI

Bendroji įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklė turi keletą išimčių. CPK 182 str. numatyta, kad nereikia įrodinėti aplinkybių: 1) teismo pripažintų visiems žinomomis; 2) nustatytų įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje civilinėje ar administracinėje byloje, kurioje dalyvavo tie patys asmenys, išskyrus atvejus, kai teismo sprendimas sukelia teisinės pasekmes ir nedalyvaujantiems byloje asmenims (prejudiciniai faktai); 3) asmens nusikalstamų veiksmų pasekmių, nustatytų įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu baudžiamojoje byloje (prejudiciniai faktai); 4) preziumuojamų pagal įstatymus ir nepaneigtų bendra tvarka; 5) kurios grindžiamos šalių pripažintais faktais (CPK 187 str.); 6) nustatytų įsiteisėjusiu tarpiniu sprendimu grupės ieškinio byloje, teismui nagrinėjant grupės narių individualaus pobūdžio turtinius reikalavimus toje pačioje grupės ieškinio byloje. Šiame skyriuje yra analizuojamos CPK 182 str. numatytos bendrosios įrodinėjimo pareigos išimtys (t.y. neįrodinėtinos aplinkybės), papildomai įvertinant galimybę administracinės teisės pažeidimų bylose nustatytas administracinės teisės pažeidimo pasekmes laikyti neįrodinėtinomis aplinkybėmis nagrinėjant kitas civilines bylas bei aptariant *contra spoliatorem* prezumpciją, tačiau dėl nurodomų priežasčių jos nepriskiriamos nei vienai CPK 182 str. numatytai kategorijai.

3.1. Teismo pripažinti visiems žinomi faktai

Viena iš bendrosios įrodinėjimo pareigos išimčių yra aplinkybės, kurios teismo pripažintos visiems žinomomis (lot. *Notaria non eget probatione; manifesta probatione non indigent*) (CPK 182 str. 1 p.). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodoma, kad tokiais aplinkybėmis pripažįstami faktai, žinomi visiems vidutinio išprusimo žmonėms bei faktai, žinomi visiems konkrečioje vietovėje gyvenantiems asmenims (pavyzdžiui, dienų skaičius metuose, žinomos stichinės nelaimės, žymiausieji istoriniai įvykiai, švenčių dienos ir kt.)⁸⁸.

Papildomai galima pateikti dar vieną visiems žinomų aplinkybių skirstymą: 1) visiems žinomi įvykiai (faktai), kurie yra įvykę praeityje (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos valstybės atkūrimo diena, Lietuvos Respublikos įstojimas į Europos sąjungą, 2008 m.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“, Nr. 51.

pradžioje vykusį ekonominę krizę ir kt.), įskaitant ir įvykius, kurių padariniai gali turėti reikšmės dabartinei proceso šalių teisiniai padėčiai bei 2) visiems žinomos aplinkybės, kurios nuolat pasikartoja (pavyzdžiui, švenčių dienos (Naujieji metai, šv. Kalėdos ir kt.), dienų skaičius metuose, mėnesių skaičius metuose ir kt.). Toks skirstymas kartu išryškina ir dažnai kylančią įrodinėjimo problemą – ar proceso šalis galėtų remtis visiems žinomomis aplinkybėmis, kaip reikalavimų patenkinimo pagrindu.

Analizuojant iškeltą problemą, pateikto skirstymo (konkrečiai – pirmosios skirstymo kategorijos) kontekste, pastebėtina, kad praeityje įvykusių įvykių, ateityje identiškomis aplinkybėmis daugiau nebeįvyks. Preziumuojant, kad proceso šalys negalėjo turėti reikšmės praeities įvykiams, darytina išvada, kad negalėjo jų iš anksto numatyti bei apsisaugoti nuo jų sukeltų padarinių. Tai reiškia, kad praeityje įvykusių įvykių padariniai gali turėti įtakos proceso šalims dėl tikėtino proceso šalių teisinės padėties pasikeitimo (vertinant situaciją jei įvykis praeityje nebūtų įvykęs). Atitinkamai, teisinės padėties (lyginant prieš ir po tam tikro įvykio) šalių nekontroliuojamas pasikeitimas gali lemti bylinėjimąsi teisme.

Pagrindžiant nurodytus teiginius, pateikiama ekonominės krizės, kaip praeityje įvykusio visiems žinomo įvykio analizė santykyje su galima įtaka proceso šalies reikalavimų tenkinimui remiantis tik šiuo faktu. Visiems yra žinoma, kad dėl neigiamų ekonominės krizės padarinių rinkoje sutarties šalims buvo kilę problemų vykdant prisiimtus įsipareigojimus, todėl daugybė ginčų buvo nagrinėjama teismine tvarka. Išanalizavus teismų praktiką⁸⁹, galima daryti išvadą, kad standartiškas šalies, kuri remiasi ekonomine krize kaip visuotinai žinoma aplinkybe, prašymas ekonominės krizės situaciją *per se* laikyti nenugalimos jėgos faktu, ko pasekoje atleisti nuo sutartinių prievolių vykdymo ir sutarčių nevykdymo teisinių padarinių. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje tokie prašymai atmetami. Bylose individualiai analizuojamos konkrečios faktinės aplinkybės, t.y. ar jos atitinka CK 6.212 str. numatytas nenugalimos jėgos sąlygas (požymius). Tai *inter alia* reiškia ir tai, kad nenugalimos jėgos aplinkybe galėtų būti pripažinta ne ekonominės krizės situacija *per se*, o tam tikros konkrečios krizės aplinkybės, susijusios su sutarties šalies veikla, objektyviai darančios sutarties vykdymą negalimą⁹⁰. Vilniaus apygardos teismas 2013 m. vasario 22 d.

⁸⁹ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 25 d. nutartis UAB „Nekilnojamojo turto gama“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Pajūrio viešbučiai“ ir kt. v. AB Snoras, bylos Nr. 3K-3-268/2012 ir kt.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Pajūrio viešbučiai“ ir kt. v. AB Snoras, bylos Nr. 3K-3-268/2012.

nutartyje pažymėjo, jog ekonominė krizė, kaip visuotinai žinomas faktas pats savaime, nepriklausomai nuo kitų faktinių aplinkybių, negali turėti įtakos atleidžiant sutarties šalį nuo civilinės atsakomybės. Ekonominė krizė negali būti traktuojama kaip tik vienos šalies teisės suvaržantis faktorius iš esmės pakeičiantis sutartinių prievolių pusiausvyrą, nes ekonominė krizė neigiamai veikia tiek verslus, tiek bankinę sistemą⁹¹. Sunkumai, susiję su ekonomine krize turi reikšmės abiem sutarties šalims, todėl nepagrįstas vieno kontrahento privilegijavimas negalėtų atkurti teisinės taikos. Atsižvelgiant į tai, kad toks praeityje įvykęs įvykis abiem šalims galėjo turėti neigiamos įtakos, teismai atsiriboja nuo visiems žinomo fakto kaip reikalavimų tenkinimo pagrindo ir vertina kitus šalių argumentus susijusius su teisinės padėties pasikeitimu.

Analizuojant antrąją skirstymo kategoriją, pastebėtina, kad nuolat pasikartojančios aplinkybės vyksta cikliška, kas tam tikrą laiko tarpą ir jas galima prognozuoti, kartu išvengiant bet kokių neigiamų padarinių. Taigi, proceso šalis, žinodama apie tam tikras nuolat vykstančias aplinkybes, turi jas tinkamai įvertinti. Priešingu atveju, laikytina, kad proceso šalis veikia savo rizika.

Atkreiptinas dėmesys, kad šalies subjektyvus aplinkybių vertinimas manant, jog aplinkybės, kuriomis remiamasi yra visiems žinomos, nesudaro pagrindo jų tokiomis laikyti. Kilus ginčui, ar bylai reikšmingos aplinkybės pripažintinos visiems žinomomis, teismas gali pasiūlyti šaliai, kuri remiasi tokiomis aplinkybėmis, pateikti įrodymus, patvirtinančius, kad aplinkybės, kuriomis šalis remiasi, yra visiems žinomos. Tokiais atvejais teismas pripažįsta aplinkybes visiems žinomomis žodine arba rašytine nutartimi pasirengimo civilinių bylų nagrinėjimui teisme stadijoje, o nagrinėdamas bylą teisme - paprastai žodine nutartimi (CPK 182 str. 1 p., 230 str. 1 d., 290 str. 1-4 d.)⁹².

Taigi, visiems žinomos aplinkybės negali turėti įtakos teismo vertinimui sprendžiant atsakomybės ar įsipareigojimų mažinimo klausimus. Tokios aplinkybės tik palengvina šaliai įrodinėjimo našta, tačiau negali formuoti teismo vidinio įsitikinimo. Kitaip tariant, jos turėtų būti laikomos neturinčios lemiamos reikšmės sprendžiant esminius bylos klausimus. Konstatavus, kad tam tikros aplinkybės yra visiems žinomos, jos laikytinos įrodytomis.

---

⁹¹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje A.G. v. Danske Bank A/S, Nr. 2A-1206-232/2013.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“, Nr. 51.

Teisės doktrinoje pažymima, kad nuo teismo pripažintų visiems žinomų faktų reikia skirti teismui žinomus faktus. Teismas *ex officio* žino materialiąją ir proceso teisę, įstatymų galiojimą ar negaliojimą, tikrąją jų prasmę (lot. *iura novit curia*), todėl visų šių aplinkybių šalims nereikia įrodinėti⁹³. Nepaisant to, šalys turi teisę teismui teikiamuose procesiniuose dokumentuose pačios kvalifikuoti teisinius santykius, aiškinti taikytinas normas, nurodyti tinkamas jų redakcijas ir panašiai. Kadangi proceso šalys ginčo teisinę situaciją gali aiškinti joms palankiausiu būdu (pavyzdžiui, nurodyti normas, kurios nėra tinkamos kvalifikuojant ginčo santykius ir pan.), teismas neprivalo vadovautis šalių pateiktais teisiniais argumentais, o turi pats nustatyti tiesą byloje.

Pastebėtina, kad užsienio teisės taikymo atveju, ne visada laikoma, jog teismas *ex officio* žino byloje nagrinėjamiems teisiniams santykiams taikytinas kitos valstybės teisės normas. Pareigos įrodyti užsienio teisės turinį paskirstymas tarp teismo ir proceso šalių priklauso nuo to, koks šaltinis numato užsienio teisės taikymą: įstatymas, tarptautinė sutartis ar šalių susitarimas. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ar įstatymų numatytais atvejais užsienio teisę taiko, aiškina bei jos turinį nustato teismas savo iniciatyva (lot. *ex officio*) (CK 1.12. str. 1 d.), tačiau jeigu užsienio teisės taikymą numato šalių susitarimas, visus su taikomos užsienio teisės turiniu susijusius įrodymus, atsižvelgiant į tos teisės oficialų aiškinimą, jos taikymo praktiką ir doktriną atitinkamoje užsienio valstybėje, turi pateikti ginčo šalis, kuri remiasi užsienio teise (CK 1.12 str. 2 d.). Taikytina užsienio teisė apima visas materialiosios teisės normas, kurios reglamentuoja ginčo santykius, o tai, kas yra laikoma taikytinos materialiosios teisės šaltiniais, nustatoma remiantis atitinkamos valstybės teise⁹⁴. Jeigu ginčo šalys, kuri remiasi užsienio teise, nepavyksta įvykdyti šios pareigos, taikoma Lietuvos Respublikos teisė (CK 1.12 str. 2 d., 3 d., CPK 808 str. 2 d., 3 d.).

Bylose su užsienio elementu svarbiausia tinkamai identifikuoti koks šaltinis numato užsienio teisės taikymą ginčo santykiams (įstatymas, tarptautinė sutartis ar šalių susitarimas) ir tinkamai paskirstyti pareigą įrodyti užsienio teisės normų turinį, įskaitant jų aiškinimą teismų praktikoje ir doktrinoje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pasitaikiusi taikytinos užsienio teisės nustatymo problema – atvejis, kuomet tinkamam bylos išnagrinėjimui buvo reikšmingos ne viena, bet dvi ginčo šalių sudarytos sutartys: viena

---

⁹³ LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 444.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje A.D. v. A.J. ir D.-C. S. (D.C.S), Nr. 3K-3-110-684/2015.

sutartis su užsienio elementu (pagal bylos duomenis pirkimo - pardavimo sutartis, sudaryta Lietuvos Respublikoje tarp Vokietijos Federacinės Respublikoje veikiančio pardavėjo ir Lietuvos Respublikoje veikiančio pirkėjo) ir ši sutartis yra išvestinė bei neatsiejama nuo nacionalinės sutarties (pagal bylos duomenis neatsiejama nuo komiso sutarties), kuriai tarptautinių sutarčių pagrindu taikytina užsienio teisė (pagal bylos duomenis - Vokietijos Federacinės Respublikos teisė). Bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai išvestinę sutartį (t.y. pirkimo - pardavimo sutartį) aiškino vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos teise, kas reiškia jog teismai nepripažino teismo *ex officio* pareigos aiškintis išvestinei sutarčiai (kuri yra neatsiejamai susijusi su pagrindine komiso sutartimi) taikytinas užsienio teisės normas, nurodant, jog ieškovas norėdamas remtis užsienio teise turėjo įrodyti jos turinį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nepritarė tokiai pozicijai. Pirmiausia Teismas nustatė, jog pirkimo-pardavimo sutarties šalių teisės ir pareigos bei galimybė šia sutartimi sukurti civilinius teisinius santykius tiesiogiai priklauso nuo komiso sutarties turinio ir nuostatų aiškinimo (t.y. pagrindinės sutarties), šios sutartys yra glaudžiai susijusios, todėl negalima jų vertinti ir aiškinti atskirai. Atsižvelgdamas į tai, kad pagal tarptautinės sutarties – Romos konvencijos – nuostatas, komiso sutarčiai turi būti taikytina Vokietijos Federacinės Respublikos teisė, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas padarė išvadą, jog pirkimo – pardavimo sutarčiai taip pat taikytina Vokietijos Federacinės Respublikos teisė⁹⁵. Bylos pavyzdys sudaro pagrindą manyti, kad: 1) teismas *ex officio* turi pareigą nustatyti užsienio teisės turinį ir tai atvejais, kuomet užsienio teisės taikymo tiesiogiai nenumato tarptautinė sutartis ar įstatymai, tačiau šalių ginčo sutartis ir jos nuostatos yra neatsiejamai susijusios su kita sutartimi, kurios atžvilgiu tarptautinė sutartis ar įstatymas tiesiogiai numato teismo pareigą *ex officio* nustatyti užsienio teisės turinį; 2) išimtiniais atvejais nereikia įstatymo ar tarptautinės sutarties tiesiogiai numatančios užsienio teisės taikymą, bei tokio šalių susitarimo, jog egzistuočių pagrindas ginčo sutarties aiškinimui pagal užsienio teisės nuostatas.

Teismų praktikoje nurodoma, kad teismo pareiga *ex officio* nustatyti užsienio teisės turinį ir ją taikyti tarp šalių kilusiam ginčui išspręsti nedaro įtakos teismo valstybės teisės (*lex fori*) nustatytų proceso teisės normų, tarp jų ir šalių bendradarbiavimo su teismu principui, kuriuo siekiama, kad byla būtų tinkamai išnagrinėta (CPK 8 str.). Tai reiškia, jog net ir tais atvejais, kai teismui tenka pareiga byloje *ex officio* nustatyti užsienio teisės turinį, bylą nagrinėjantis teismas gali pasiūlyti šalims pateikti, jų nuomone, ginčo išsprendimui aktualius

---

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje A. D. v. A. J. ir D.-C. S. (D.C.S), Nr. 3K-3-110-684/2015.

su užsienio teisės turiniu susijusius įrodymus, savo paaiškinimus ir atsikirtimus dėl užsienio teisės aiškinimo ir taikymo, o šalys turi visas teises tai padaryti⁹⁶. Teismui *ex officio* nustatant užsienio teisės turinį, bylą nagrinėjančio teismo civilinio proceso normų numatytos šalių teisės ir pareigos nėra eliminuojamos: bylą nagrinėjant Lietuvos Respublikoje pagal užsienio valstybės teisę, šalys teikiamuose procesiniuose dokumentuose taip pat gali interpretuoti užsienio teisės turinį remiantis užsienio valstybės teismų praktika ir doktrina, analogiškai, kaip ir nagrinėjant bylą pagal Lietuvos Respublikos teisę .

Taigi, teismui žinomi faktai negali būti tapatinami su visiems žinomomis aplinkybėmis. Teismas visais atvejais *ex officio* turi pareigą nustatyti nacionalinės teisės turinį, tačiau tokios kategoriškos išvados negalima daryti užsienio teisės taikymo atveju. Identifikuojant kuriam subjektui perkeliama pareiga pateikti duomenis apie užsienio teisės normas galimi du variantai: 1) kai užsienio teisės taikymą numato tarptautinė sutartis arba įstatymai – užsienio teisės turinį turi pareigą *ex officio* nustatyti teismas; 2) kai užsienio teisės taikymą numato šalių susitarimas, užsienio teisės turinį, įskaitant tai patvirtinančius įrodymus turi pateikti proceso šalis, kuri remiasi užsienio teise. Praktikoje įrodinėjimo problemos gali kilti dėl išvestinėms sutartims taikytinos teisės nustatymo, kuomet pagrindinei sutarčiai taikytina užsienio teisė, o išvestinė yra su užsienio elementu. Kadangi tik pats teismas gali nuspręsti ar jis turi pareigą veikti *ex officio* ar ne, įrodinėjimo problemos tinkamas identifikavimas ir išsprendimas išimtinai priklauso nuo bylą nagrinėjančio teismo.

3.2. Prejudiciniai faktai

CPK 182 str. 2 p. numatyta, kad nereikia įrodinėti aplinkybių, kurios yra nustatytos įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje civilinėje ar administracinėje byloje, kurioje dalyvavo tie patys asmenys, išskyrus atvejus, kai teismo sprendimas sukelia teisinės pasekmes ir nedalyvaujantiems byloje asmenims (prejudiciniai faktai). CPK 182 str. 3 p. nurodoma, kad nereikia įrodinėti asmens nusikalstamų veiksmų pasekmių, nustatytų įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu baudžiamojoje byloje (prejudiciniai faktai). Remiantis CPK 182 str. 2 p. ir 3 p. galima išskirti tris neįrodinėtinų aplinkybių (prejudicinių faktų) kategorijas: 1) kai aplinkybės yra nustatytos įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje civilinėje ar administracinėje byloje, o nustatant tokias aplinkybes, dalyvavo tie patys asmenys kaip ir nagrinėjamoje byloje (CPK

---

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegij. 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje A. D. v. A. J. ir D.-C. S. (D.C.S), Nr. 3K-3-110-684/2015.

182 str. 2 p.); 2) kai įsiteisėjęs teismo sprendimas sukelia teises pasekmes nedalyvaujantiems byloje asmenims (CPK 182 str. 2 p.); 3) kai įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu baudžiamojoje byloje nustatytos asmens nusikalstamų veiksmų pasekmės (CPK 182 str. 3 p.). Taigi, toliau bus aptariami minėti trys atvejai bei su netinkamu prejudicinių faktų aiškinimu (tiek teismo, tiek ir proceso šalių) susijusi problematika. Papildomai, net ir žinant, kad aplinkybės, nustatytos įsiteisėjusiu tarpiniu teismo sprendimu grupės ieškinio byloje (CPK 182 str. 6 p.) negalėtų būti laikomos prejudiciniais faktais, dėl nurodomų priežasčių taip pat analizuojamos šioje skyriaus dalyje. Analogiškai, apžvelgiamos ir aplinkybės, nustatytos administracinės teisės pažeidimo byloje keliant klausimą dėl galimybės jas laikyti neįrodinėtinomis nagrinėjant civilines bylas.

Pirmuoju atveju, prejudiciniai faktai yra aplinkybės, kurios nustatytos įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje civilinėje ar administracinėje byloje, o jas nustatant dalyvavo tie patys asmenys kaip ir nagrinėjamoje byloje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodoma, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas (įskaitant faktų, nustatytų sprendime visumą) turi *res judicata* galią, kurios padariniai yra dvejopi: 1) šalys, kiti dalyvaujantys byloje asmenys ir jų teisių perėmėjai nebegali pakartotinai reikšti tapataus ieškinio (įskaitant ir reikalavimus nustatyti tuos pačius faktus, kuriuos jau buvo prašoma nustatyti ankstesnėse bylose) (negatyvusis *res judicata* poveikis (CPK 279 str. 4 d.)); 2) sprendimas gali būti reikalavimo pagrindas kitoje civilinėje byloje (įskaitant ir atskirus teismo nustatytus faktus, kaip galimą reikalavimo pagrindą) (pozityvusis *res judicata* poveikis (CPK 182 str. 2 p.))⁹⁷.

Problemų gali kilti tada, kai sprendžiama ar faktas, kuris buvo užfiksuotas ankstesnės bylos įsiteisėjusiam teismo sprendime, galėtų būti laikomas prejudiciniu nagrinėjamoje byloje (t.y. atskiro fakto, lyginant su visu sprendimu, prejudicialumo problema). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje mėginama užkirsti kelią galimiems neaiškumams, suformuluojant prejudiciniams faktams keliamus reikalavimus (byloje turi būti nustatytas jų visetas): 1) prejudiciniais faktais laikytinos įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje byloje nustatytos aplinkybės; 2) prejudicinių faktų galią tokios aplinkybės turi tik tuo atveju, kai abiejose bylose bet koku procesiniu statusu dalyvauja tie patys asmenys, išskyrus atvejus, kai teismo sprendimas sukuria teisinius padarinius ir nedalyvaujantiems asmenims; 3) pirmesnėje civilinėje byloje nustatyti faktai pripažintini prejudiciniais tik tada, kai jie toje byloje buvo įrodinėjimo dalykas ar bent jo dalis, svarbu, kad nustatomas faktas būtų

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje V.K. v. D.S., Nr. 3K-3-282/2012.

reikšmingas abiejose bylose⁹⁸. Manytina, kad toks teismo išaiškinimas nėra pakankamai aiškus ir konkretus dėl kelių priežasčių: 1) kokie pateikti įrodymai ir koks teismo tyrimas turėtų būti atliktas ankstesnėje byloje, kuris leistų laikyti, kad faktas yra prejudicinis nagrinėjamoje byloje; 2) kokia įrodinėjimo dalyko dalis ankstesnėje byloje turėtų būti tiriami, kad būtų galima teigti, jog faktas yra prejudicinis nagrinėjamoje byloje; 3) kas turėtų būti laikoma „reikšmingu įrodinėjimo faktu abiejose bylose“ ir koks kokybinis kriterijus „reikšmingam įrodinėjimo faktui abiejose bylose“ nustatyti turėtų būti taikomas. Be to, nėra aišku kurioje teismo sprendimo dalyje turėtų būti aptarti faktai, kad juos būtų galima įvardinti prejudiciniais ir nagrinėjamoje byloje.

Nekyla abejonų, jog rezoliucinėje įsiteisėjusio teismo sprendimo dalyje esančios aplinkybės laikomos prejudicinėmis, tačiau nėra konkretaus atsakymo ar motyvuojamojoje dalyje paminėti faktai galėtų būti taip vadinami. Pateikti konkrečių ir tuo pačiu kategoriškų atsakymų iškeltoms visoms problemoms spręsti būtų rizikinga. Siekiant išvengti neaiškumo bei neapibrėžtumo teismams nagrinėjant bylas, siūlytina faktus laikyti prejudiciniais tik tada, kai jie ankstesnėje byloje buvo įrodinėjimo dalykas. Tokiu atveju ankstesni iškelti klausimai būtų iš esmės eliminuojami ir užtikrinamas teisinis tikrumas.

Sąlyginai šioje vietoje galima kelti dar vieną probleminį CPK nereglamentuojamą klausimą – kaip turėtų būti vertinamos administracinės teisės pažeidimo bylose nustatytos aplinkybės (o būtent neteisėtų asmens veiksmų pasekmės) nagrinėjant kitas civilines bylas: 1) ar tokios aplinkybės galėtų būti laikomos neįrodinėtinomis; 2) ar tokios aplinkybės galėtų būti laikomos prejudicinėmis. Vertinant galimybę administracinės teisės pažeidimo byloje nustatytas aplinkybes laikyti neįrodinėtinomis, atkreiptinas dėmesys į ATPK 217 str. kur nurodoma, jog administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėja administracinės komisijos prie savivaldybių tarybų, savivaldybių seniūnijų kaimo vietovėse seniūnai, rajonų (miestų) apylinkių teismai (apylinkių teismų teisėjai), policija, valstybinės inspekcijos ir kiti įgalioti organai (ATPK 216 str. 5 p.). Kaip matyti, administracinės teisės pažeidimo bylas nagrinėja ne tik teismas, todėl siekiant motyvuotai nuspręsti ar tokiose bylose konstatuoti faktai būtų laikomi neįrodinėtinomis aplinkybėmis nagrinėjamos civilinės bylos atžvilgiu, gali kilti dar vienas probleminis klausimas - ar administracinėse teisės pažeidimų bylose turėtų reikšmės

---

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio žemprojekta“ v. Infrastruktūros plėtros departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, bylos Nr. 3K-3-459-611/2015.

kuris subjektas konstatavo administracinės teisės pažeidimo faktą ir/ar vėliau nagrinėjo skundus dėl šio pažeidimo.

Nepriklausomai nuo administracinės teisės pažeidimą konstatavusio subjekto, manytina, jog administracinės teisės pažeidimo byloje nustatytos aplinkybės, susijusios su neteisėtų veiksmų pasekmėmis negalėtų būti iš naujo įrodinėjamos kitoje civilinėje byloje. Priešingu atveju, nagrinėjant civilinę bylą galėtų iškilti klausimai dėl administracinės teisės pažeidimo byloje konstatuotų neteisėtų veiksmų padarymo aplinkybių, neteisėtų veiksmų padarinių ir apskritai, dėl nuobaudų teisėtumo. Logiška manyti, jog ieškovui teigiant, kad atsakovui buvo paskirta nuobauda administracinės teisės pažeidimo byloje už jo neteisėtus veiksmus, kurie ieškovui sukėlė žalą, ieškovas turėtų pateikti įrodymus apie tai. Kadangi CPK 182 str. nenumatyta galimybė teismo nutarime administracinės teisės pažeidimo byloje konstatuotas aplinkybes (įskaitant ir nuobaudos paskyrimo faktą) laikyti neįrodinėtinomis, ieškovas turėtų pateikti visus turimus duomenis, susijusius su nuobaudos atsakovui paskyrimo faktu ir kitomis reikšmingomis aplinkybėmis. Iš to seka, jog atsakovas galėtų pateikti visus turimus duomenis, norėdamas paneigti ieškovo teiginius, susijusius su administracinės teisės pažeidimo byloje konstatuotomis aplinkybėmis. Tokiu būdu susidarytų situacija, kuomet ieškovas turėtų įrodinėti administracinės teisės pažeidimo byloje priimtame nutarime (ar nutartyje) jau konstatuotas aplinkybes, o atsakovui atsirastų galimybė jas paneigti, ko pasekoje būtų kvestionuojamas pačio administracinės teisės pažeidimo byloje priimto nutarimo (ar nutarties) teisėtumas: 1) bylą nagrinėjantis teismas būtų papildomai apkrautas informacija, susijusia su administracinės teisės pažeidimo bylos duomenų vertinimu; 2) bylą nagrinėjantis teisėjas ar jų kolegija galimai neturėtų patirties nagrinėjant administracinės teisės pažeidimų bylas įskaitant ir tokiose bylose analizuojamų aplinkybių vertinimą; 3) iškiltų grėsmė nutarime nustatytų aplinkybių kitokiam vertinimui, t.y. bylą nagrinėjantis teismas galėtų laikyti, jog ankstesni atsakovo veiksmai nesudarė administracinės teisės pažeidimo sudėties (pavyzdžiui, atsakovui iš esmės pakeitus buvusią gynybinę poziciją administracinės teisės pažeidimo byloje), ko pasekoje būtų paneigiamas teismo nutarimo privalomumas (CPK 18 str.).

Nei praktikoje, nei teisės doktrinoje nagrinėjama problema kol kas nebuvo akcentuojama, tačiau panašu, jog teismai administracinių teisės pažeidimų bylose nustatytus faktus laiko neįrodinėtiniais nagrinėjant civilines bylas. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismas, kaip apeliacinė instancija, nagrinėjo bylą, kurioje ieškovas reikalavo priteisti iš

atsakovo aplinkai padarytą žalą, nustatytą administracinės teisės pažeidimo byloje. Teismas nurodė, kad „ginčo dėl neteisėto medžių nukirtimo fakto nekyla, šis faktas nustatytas administracinės teisės pažeidimo byloje“. Toliau byloje buvo analizuojamas klausimas dėl civilinės atsakomybės taikymo remiantis administracinės teisės pažeidimo byloje nustatytais aplinkybėmis: vadovaujantis administracinės teisės pažeidimo bylos duomenimis (kur nurodoma kokie medžiai buvo neteisėtai iškirsti ir kokia materialinė žala padaryta), teismas nustatinėjo civilinės atsakomybės kilimui būtinų sąlygų egzistavimą⁹⁹. Panašu, jog teismui net nekilo abejonų dėl administracinės teisės pažeidimo byloje nustatytų aplinkybių (įskaitant pažeidimo padarymo faktą ir dėl jo kilusias pasekmes) laikymo neįrodinėtomis.

Analizuojant galimybę administracinės teisės pažeidimo byloje konstatuotas aplinkybes laikyti prejudicinėmis, didžiausia kliūtimi yra galimai ne dabartinio CPK 182 str., kuris tokios prejudicinių faktų kategorijos tiesiogiai nenumato, tačiau minėti bendrieji reikalavimai keliami faktams norint juos laikyti prejudiciniais. Netenkinamas esminis reikalavimas - tokios aplinkybės konstatuojamos ne įsiteisėjusiame teismo sprendime, tačiau nutarime ar nutartyje. Šią priežastį laikant esmine, laikytina, jog administracinės teisės pažeidimo byloje nustatytos aplinkybės negalėtų būti laikomos prejudicinėmis.

Įvertinus dabartinį reglamentavimą, esamą teismų praktiką ir siekiant teisinio apibrėžtumo, siūlytina CPK 182 str. papildyti nauja nuostata, nurodant, kad nereikia įrodinėti asmens neteisėtų veiksmų pasekmių, nustatytų administracinės teisės pažeidimo byloje įsiteisėjusiu nutarimu ar nutartimi, kuriais baigiamos nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylos. Naujos CPK nuostatos turinys ir jos aiškinimas neturėtų suteikti pagrindo tokias aplinkybes laikyti prejudiciniais faktais.

Antruoju atveju, prejudiciniai faktai yra aplinkybės, kurios nustatytos įsiteisėjusiu teismo sprendimu civilinėje ar administracinėje byloje sukelia teises pasekmes nedalyvaujantiems byloje asmenims. Išanalizavus teismų praktiką, galima išskirti atvejus kada prejudiciniai faktai, nustatyti ankstesnėse bylose sukelia teisinius padarinius ir ankstesnėse bylose nedalyvavusiems asmenims: 1) įsiteisėjęs teismo sprendimas byloje pagal ieškinį (pareiškimą, prašymą), kuriuo siekiama tam tikros teisės arba tam tikrų materialinių teisių santykių buvimo ar nebuvimo teisinio pripažinimo (t.y ieškiniai (pareiškimai,

---

⁹⁹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjas. 2014 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas v. A.P., Nr. 2A-948-560/2014.

prašymai) dėl pripažinimo) (CPK 279 str. 4 p.); 2) kai dėl faktų ir teisinių santykių yra pasisakyta teismo sprendimo (nutarties) rezoliucinėje dalyje.

Įsiteisėjęs teismo sprendimas dėl tam tikros teisės arba tam tikrų materialinių teisinių santykių teismo pripažinimo yra bylose, kuriose sprendžiamas klausimas dėl fizinio asmens pripažinimo mirusiu¹⁰⁰, bylose dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu¹⁰¹ ir pan. Materialinių teisinių santykių teisinis pripažinimas gali būti pagrindas kitiems teisiniams santykiams atsirasti. Pavyzdžiui, asmenį pripažinus mirusiu civilinės būklės aktų įrašų knygoje padaromas įrašas apie mirtį, išduodamas mirties liudijimas, atsiranda palikimas, baigiasi santuoka, pagal numatytas sąlygas atsiranda teisė į našlių ar našlaičių pensijas ir pan.

Teisinės paskemės byloje nedalyvavusiems asmenims kyla, kuomet įsiteisėjusiame teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje pasisakoma dėl faktų ir teisinių santykių, susijusių su šiais byloje nedalyvavusiais asmenimis. Tokiu atveju turi būti griežtai laikomasi CPK nustatytų įrodymų leistinumų ir kitų reikalavimų. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo bylą, kurioje sprendžiant klausimą ar asmens išlaikymo faktas, patvirtintas įsiteisėjusia teismo nutartimi (priimta laikantis CPK 579 str., 582 str. tvarkos) jeigu joje nedalyvavo už žalą atsakingas asmuo, vadovaujantis CPK 182 str. 2 p. gali būti panaudotas žalos atlyginimo byloje, šio fakto iš naujo neįrodinėjant. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad teismo sprendimas gali sukelti teisinių pasekmių ne tik proceso dalyviams, bet ir jame nedalyvaujantiems asmenims, jeigu teismas sprendimo (nutarties) rezoliucijoje pasisako dėl faktų ir teisinių santykių, tačiau atkreipė dėmesį, kad ši sąlyga nėra vienintelė. Turi būti atsižvelgta ir į kitus reikalavimus (pvz. įrodymų leistinumas, griežtas proceso tvarkos laikymasis ir pan.)¹⁰². Priešingu atveju, teismo sprendimas, kurio rezoliucinėje dalyje pasisakyta apie byloje nedalyvavusius asmenis, būtų laikomas paprastu rašytiniu įrodymu kitoje nagrinėjamoje byloje.

Trečiuoju atveju, prejudiciniai faktai yra asmens nusikalstamų veiksmų pasekmės, nustatytos įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu baudžiamojoje byloje (CPK 182 str. 3 p.). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarime nurodoma, kad teismas, nagrinėdamas civilinę bylą, neprivalo iš naujo nustatyti teismo nuosprendžiu

¹⁰⁰ Pavyzdžiui, Akmenės rajono apylinkės teismo teisėjas. 2013 m. kovo 1 d. sprendimas civilinėje byloje pagal A.A.J. pareiškimą dėl A. J. pripažinimo mirusiu, Nr. 2-31-672/2013.

¹⁰¹ Pavyzdžiui, Kauno apylinkės teismo teisėjas. 2014 m. kovo 17 d. sprendimas civilinėje byloje pagal V. S. pareiškimą dėl fizinio asmens G. S. pripažinimo neveiksniu, Nr. 2-2611-886/2014.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Toirenta“ v. G. R., V.P., M.D., A.C., Nr. 3K-3-624/2013.

konstatuotų nusikalstamų veiksmų bei jų civilinių teisinių pasekmių, taip pat to, ar juos padarė asmuo, dėl kurio priimtas teismo nuosprendis¹⁰³. Prejudicinę galią turi visų rūšių teismo nuosprendžiais nustatytos nusikalstamų veiksmų pasekmės (apkaltinamuoju, išteisinamuoju nuosprendžiu, taip pat nuosprendžiu, kuriuo baudžiamoji byla nutraukiama)¹⁰⁴.

Ikiteisiminio tyrimo pareigūnų nutarimais, administracinių institucijų sprendimais ir kitais teisiniais aktais nustatytos aplinkybės prejudicinės galios negalėtų turėti. Pagrindinis argumentas tokiai išvadai pagrįsti galėtų būti tas, kad įsiteisėjęs nuosprendis yra vienintelis dokumentas, kuriuo asmuo pripažįstamas kaltu arba nekaltu dėl nusikalstamos veikos padarymo, todėl joks kitas teisės aktas negali būti prilyginamas nuosprendžiui. Be to, vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimu, darytina išvada, kad nuosprendžiui keliami aukšti teisėtumo ir pagrįstumo reikalavimai: nuosprendis yra teisėtas, tik tuo atveju, kai yra surašytas ir priimtas laikantis baudžiamojo ir baudžiamojo proceso bei kitų teisės normų reikalavimų; nuosprendis yra pagrįstas, kuomet jame padarytos išsamios ir neališkos išvados dėl nusikalstamo įvykio, nusikalstamos veikos sudėties, kaltinamojo kaltumo arba nekaltumo, paskiriamos bausmės ir kitų nuosprendyje sprendžiamų klausimų. Savo forma nuosprendis turi atitikti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso¹⁰⁵ (toliau – BPK) 302 – 307 str. ir oficialiems dokumentams keliamus reikalavimus¹⁰⁶. Galiausiai, BPK 6 str. 1 d. numatyta, kad baudžiamąsias bylas nagrinėja tik teismas, t. y. tik teismas gali konstatuoti, kad baudžiamojo įstatymo uždrausta veika tikrai buvo padaryta ir nuspręsti, kad kaltinamasis yra kaltas dėl tos veikos padarymo. Taigi, joks kitas institucijų priimtas teisės aktas susijęs su asmens galimai neteisėtais veiksmais, negalėtų atitikti nurodytų reikalavimų, todėl jis nagrinėjant civilinę bylą galėtų būti vertinamas tik kaip paprastas rašytinis įrodymas.

Proceso šalims gali kilti problemų preliminariai įsivertinant kokie baudžiamojoje byloje konstatuoti faktai gali turėti reikšmės civilinėje byloje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad baudžiamojoje byloje teismo asmens veiksmai vertinami

---

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“, Nr. 51.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje G.Č. v. S.D., R.L., AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-597-421/2015.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. 2003 m. birželio 20 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“, Nr. 40.

baudžiamosios atsakomybės požiūriu. Tuo tarpu civilinėje byloje asmens veiksmai vertinami civilinės atsakomybės požiūriu. Baudžiamojoje ir civilinėje teisėje asmens veiksmų neteisėtumas, kaltė vertinami pagal skirtingus kriterijus. Dėl to baudžiamosios teisės požiūriu asmens veiksmai gali būti teisėti, o civilinės teisės – neteisėti. Tai reiškia, kad baudžiamosios teisės požiūriu asmens veiksmai gali nesukelti baudžiamojoje teisėje nurodytų teisinių padarinių, tačiau gali sukelti civilinius teisinius padarinius¹⁰⁷. Taigi, teismo nuosprendžiu nustatyti faktai turi ribotą prejudicinę galią civilinėje byloje.

Kita vertus, yra atvejų, kuomet baudžiamosiose bylose nustatyti faktai įeina į įrodinėjimo dalyko sudėtį civilinėje byloje. Pavyzdžiui, nusikalstama veika padarytos žalos pobūdis ir dydis, nusikaltimo tiesioginiai padariniai (fizinio asmens mirtis, kūno sužalojimai, turto sunaikinimas ir sugadinimas) ir kt. Šios aplinkybės, nustatytos teismo nuosprendyje, civilinėje byloje turi prejudicinę galią ir negali būti iš naujo įrodinėjamos, o kiti teismo nuosprendžiu nustatyti faktai prejudicinės galios civilinėje byloje neturi¹⁰⁸. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad CPK 182 str. 3 p. negalėtų būti aiškinamas plečiamai, t.y. ne visi baudžiamojoje byloje nustatyti faktai galėtų būti laikomi prejudiciniais nagrinėjant civilinę bylą, o tik nusikalstamų veiksmų pasekmės.

Papildomai, šiame poskyryje taip pat aptariama ir CPK 182 str. 6 p, kur numatyta, kad nereikia įrodinėti aplinkybių, kurios nustatytos įsiteisėjusiu tarpiniu sprendimu grupės ieškinio byloje, teismui nagrinėjant grupės narių individualaus pobūdžio turtinius reikalavimus toje pačioje grupės ieškinio byloje. Argumentas, kodėl aptariamoms aplinkybėms galėtų būti laikomos prejudiciniais faktais, yra tas, kad jos nustatomos įsiteisėjusiu, nors ir tarpiniu, sprendimu grupės ieškinio byloje. CPK 261¹ str. apibrėžiama tarpinio teismo sprendimo esmė ir reikšmė, nurodant, jog tuo atveju, kai grupės ieškinyje yra reiškiami individualaus pobūdžio turtiniai grupės narių reikalavimai, grupės ieškinio bylą nagrinėjantis teismas priima visiems grupės nariams bendrą sprendimą dėl grupės narius vienijančių faktinių aplinkybių grupės ieškinio byloje, t.y. tarpinį sprendimą. Remdamasis įsiteisėjusiu tarpiniu sprendimu grupės ieškinio byloje, teismas išsprendžia kiekvieno grupės nario individualaus pobūdžio turtinius reikalavimus ir priima individualius sprendimus kiekvienam

---

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje J.B.–W., A.U.W. (A.U.W.) ir R.B. v. A.P., Nr. 3K-3-378/2009.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. balandžio 7 d. nutartis, civilinėje byloje S.U. ir kt. v. D.N. ir kt., Nr. 3K-3-215/2008.

grupės nariui. Atrodytų, jog įsiteisėjusiame tarpiniame teismo sprendime nustatytos aplinkybės yra prejudicinės, todėl vėlesnis jų ginčijimas kitose bylose yra negalimas.

Tačiau tokia pozicija neturėtų būti laikomas pagrįsta, kadangi neatitinka ne tik CPK 182 str. turinio, bet ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos praktikos prejudicinio fakto nustatymo klausimu. Net ir laikant aplinkybių, nustatytų įsiteisėjusiu tarpiniu teismo sprendimu grupės ieškinio byloje priskyrimą prejudiciniams faktams racionali, CPK 182 str. 6 p. nesuteikia pagrindo tokiam priskyrimui, t.y. negalima šio straipsnio aiškinti plečiamai. Be to, CPK 182 str. 6 d. atleidžia nuo pareigos įrodinėti aplinkybes nustatytas įsiteisėjusiu tarpiniu teismo sprendimu tik toje pat grupės ieškinio byloje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad viena iš sąlygų faktą laikyti prejudiciniu yra tada, kai jis nustatytas įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje (t.y. ankstesnėje) civilinėje arba administracinėje byloje, o juo remiamasi nagrinėjamoje byloje¹⁰⁹ (t.y. norint faktą laikyti prejudiciniu būtina dviejų bylų sąsaja: ankstesnė išnagrinėta byla, kurioje analizuotas faktas, ir nagrinėjama byla, kurioje remiamasi ankstesnėje byloje išanalizuotu faktu).

Esama teisinė situacija, CPK 182 str. 6 p. nurodomų aplinkybių neleidžia laikyti prejudicinėmis kitų bylų atžvilgiu, tačiau sąlyginai leidžia laikyti „prejudicinėmis“ tik tos grupės ieškinio bylos (įskaitant individualaus grupės narių individualaus pobūdžio reikalavimų nagrinėjimą) atžvilgiu. Nepaisant to, pagal Lietuvos Respublikos teisės doktriną, nėra galimybės vienais atvejais tuos pačius faktus vertinti kaip prejudicinius, o kitais – ne, kadangi faktas kitų bylų atžvilgiu arba yra yra prejudicinis, arba toks nėra. Skirtingas įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytų aplinkybių vertinimas galėtų sukelti abejonių dėl prejudicinių faktų, ar apskritai teismo sprendimo *res judicata* galios, todėl apsibrėžus, kad aplinkybės, nustatytos įsiteisėjusiu tarpiniu teismo sprendimu negali būti laikomos prejudicinėmis, priešingą poziciją pagrindžiantys argumentai neturėtų būti laikomi pagrįstais.

Galiausiai pastebėtina, kad grupės ieškinys buvo įteisintas tik nuo 2015 m. sausio 1 d.¹¹⁰, todėl teismų praktika nagrinėjamu klausimu nėra išplėtotą. Kadangi nėra išryškėjusių praktinių problemų dėl CPK 182 str. 6 p. taikymo, esamų problemų analizė yra negalima, o spręsti kokios problemos gali iškilti ateityje yra sudėtinga.

---

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio žemprojekta“ v. Infrastruktūros plėtros departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, bylos Nr. 3K-3-459-611/2015.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49,80,182 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymas. *Valstybės žinios*. 2014, Nr. XII-771.

Apibendrinant, prejudiciniai faktai negali būti iš naujo įrodinėjami. Daugiausiai įrodinėjimo problemų gali kilti ar faktas yra prejudicinis nagrinėjamai bylai ar ne. Jei faktas yra prejudicinis šalis neturi pagrindo abejoti tokio fakto teisingumu, todėl įrodinėjimo pareiga dėl šios aplinkybės neatsiranda.

3.3. Preziumuojami faktai

CPK 182 str. nurodyta, kad nereikia įrodinėti aplinkybių preziumuojamų pagal įstatymus ir nepaneigtų bendra tvarka. Teisinės prezumpcijos palengvina šaliai įrodinėjimo našta, kadangi šalis neprivalo įrodinėti pagal įstatymus preziumuojamų faktų, kuriais grindžia savo reikalavimus ar atsikirtimus, bet privalo įrodyti aplinkybes, kuriomis tokie faktai pripažįstami egzistuojančiais¹¹¹. Sandorio šalis įrodinėjimo procese gali pasinaudoti įstatyminėmis prezumpcijomis tik tuo atveju, kai byloje yra neginčijamai konstatuotas faktas, kuriam įstatymas suteikia privilegijuotą reikšmę (pavyzdžiui, kreditorius turi atsakovo surašytą paskolos sutartį¹¹²). Kaip nurodoma teismų praktikoje, tam tikrų aplinkybių preziumavimas įstatyme nepakeičia bendrųjų įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklių, o tik atitinkamai palengvina įrodinėjimo procesą šaliai, kurios naudai prezumpcija nustatyta¹¹³.

Preziumuojamus faktus galima skirstyti į nuginčijamus (pavyzdžiui, CK 3.60 str. 3 d.¹¹⁴, 6.248 str. 1 d.¹¹⁵ ir kt.) ir nenuginčijamus (pavyzdžiui, CK 2 str. 3 d.¹¹⁶, 4 d.¹¹⁷ ir kt.). Dauguma prezumpcijų yra nuginčijamos, t.y. gali būti paneigtos bendra tvarka. Pavyzdžiui, pagal CK 6.266 str. 2 d. pastato, statinio, kelio savininku (valdytoju) preziumuojamas asmuo, kuris yra nurodytas viešajame registre. Tai nuginčijama prezumpcija - viešajame registre

---

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“, Nr. 51.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 31 d. civilinėje byloje V. M. v L. B., Nr. 3K-7-430/2013.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje L.Z. v. K.Ž., Nr. 3K-3-187/2008.

¹¹⁴ Pagal CK 3.60 str. 3 d. preziumuojama, kad santuoka iširo dėl kito sutuoktinio kaltės, jeigu jis yra nuteisiamas už tyčinį nusikaltimą arba yra neištikimas, arba žiauriai elgiasi su kitu sutuoktiniu ar šeimos nariais, arba paliko šeimą ir daugiau kaip vienerius metus visiškai ja nesirūpina

¹¹⁵ Pagal CK 6.248 str. 1 d. civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės. Skolininko kaltė preziumuojama, išskyrus įstatymų numatytus atvejus.

¹¹⁶ Pagal CK 2.2 str. 3 d., jeigu negalima nustatyti, ar vaikas gimė gyvas, ar negyvas, preziumuojama, kad jis gimė gyvas.

¹¹⁷ Pagal CK 2.2 str. 4 d., jeigu tam tikrų civilinių teisinių pasekmių atsiradimas priklauso nuo to, kuris iš fizinių asmenų mirė anksčiau, o nustatyti kiekvieno iš jų mirties momento negalima, preziumuojama, kad tie fiziniai asmenys mirė vienu metu.

nurodytas asmuo gali įrodyti, kad atsakingas už žalą asmuo iš tikrųjų yra kitas. Juo gali būti objekto savininkas ar valdytojas, nors jo teisės ir nebūtų įregistruotos viešajame registre. Taigi, prezumpcijos taikymas tik perkelia įrodinėjimo pareigą priešingai šaliai, kuri turi teisę ją paneigti.

Įstatyminės prezumpcijos turėtų palengvinti įrodinėjimo procesą, tačiau toliau analizuojant teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad kai kuriose bylose situacija būna priešinga. Daugiausiai keblumų paskirstant šalims įrodinėjimo pareigą vadovaujantis įstatyminėmis prezumpcijomis pastebima iš paskolos sutarties kilusiuose ginčiuose. Pirmasis toks pavyzdys - Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėta byla, kurioje pirmosios instancijos teismas tenkino ieškovo (kreditoriaus) reikalavimą priteisti skolą, kadangi laikė, jog ieškovas įrodė, kad paskolos sutartis¹¹⁸ buvo sudaryta. Apeliacinės instancijos teismas nesutiko su tokiu teismo vertinimu, todėl priėmė naują sprendimą – ieškovo ieškinį atmetė, motyvuojant tuo, kad ieškovas neįrodė, jog paskolos sutartis buvo sudaryta, kadangi sutartyje nėra specialiai aptarto sutarties dalyko – pinigų perdavimo paskolos gavėjui momento. Teismo manymu, sutarties formuluotė rodo tik paskolos davėjo susiformavusį ketinimą perduoti sutarties dalyką, tačiau ne patį pinigų perdavimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą, paliekant galioti pirmosios instancijos teismo padarytas išvadas. Kasacinis teismas šioje byloje akcentavo bendrąją įrodymų naštos paskirstymo taisyklę iš paskolos sutarties kilusiuose ginčiuose, t.y., kad kreditorius turi įrodyti, jog paskolą suteikė, o skolininkas – kad paskolą grąžino arba jos negavo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje surinktų įrodymų viseto kontekste, konstatavo paskolos sutarties sudarymo faktą¹¹⁹. Kadangi atsakovas nepaneigė CK 6.875 str. numatytos prezumpcijos, sutarties sudarymo konstatavimas buvo pagrindas ieškovo reikalavimų tenkinimui. Ši praktika išryškina įstatyminių prezumpcijų taikymo, o kartu ir įrodinėjimo civiliniame procese, problematiką.

Antrasis pateikiamas pavyzdys, kuriame Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ištaisė apeliacinės instancijos esminę teisės (o būtent įstatyminių prezumpcijų) taikymo klaidą, taip pat buvo susijęs su ginču, kilusiu iš paskolos teisinių santykių, tačiau svarbus tuo, kad apeliacinės instancijos teismas buvo įpareigoję ieškovą (kreditorių) įrodyti ieškovo poziciją

---

¹¹⁸ Byloje pateiktoje paskolos sutartyje buvo nurodoma: „Aš, L. B. <...> pasiskolinu iš V. D. <...> 18 600 Lt ir įsipareigoju juos grąžinti <...>“.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 31 d. civilinėje byloje V. M. v L. B., Nr. 3K-7-430/2013.

paneigiančias aplinkybes. Teismas atmetė ieškinyje keliamą reikalavimą priteisti paskolos sutarties pagrindu perduotus pinigus, motyvuojant, jog faktas apie atsakovo (skolininko) turėtą skolos dokumentą ir atsakovo skolos sumokėjimo patvirtinimą bei jo dingimo aplinkybes nebuvo ieškovo paneigtas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kategoriškai nesutiko su tokia pozicija, kadangi atsakovui pareiškus, kad jis turėjo skolos dokumentą, tačiau jį prarado, ieškovas neprivalo šį jo teiginį paneigti ir įrodyti, kad skola jam negražinta¹²⁰. Tokiu būdu apeliacinės instancijos teismas, net ir nustatęs, kad paskolos sutartis buvo sudaryta ir yra galiojanti, be jokio teisinio pagrindo perkėlė įrodinėjimo pareigą ieškovui, nukrypstant nuo taisyklės, jog ieškovui remiantis sutarties galiojimo prezumpcija, ieškovas neturi įrodinėti savo poziciją paneigiančių aplinkybių, nes tai yra atsakovo pareiga.

Trečiasis pavyzdys – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėta byla, kurioje atsakovas (skolininkas) į bylą nepateikė jokio rašytinio įrodymo, kuriame būtų aiškiai ir nedviprasmiškai nurodytas bei ieškovo (kreditoriaus) patvirtintas, kaip to yra reikalaujama CK 6.65 str., prievolės gražinti paskolintas lėšas įvykdymas. Teismas įvertinęs pateiktą įrodymų visumą sprendė, kad kito asmens (trečiojo byloje dalyvaujančio asmens), surašytas patvirtinimas, jog ieškovas gavo prievolės įvykdymą, negali būti vertinamas kaip patvirtinantis faktinį lėšų gražinimą¹²¹. Toks teismo sprendimas leidžia teigti, kad nustatytos įstatyminės prezumpcijos neturėtų būti aiškinamos plečiamai, o būtent, jei įstatymas numato, jog pakvitavimą privalo duoti kreditorius, jog būtų preziumuojama, kad prievolė yra įvykdyta tinkamai, kito asmens duotas pakvitavimas negalėtų būti laikomas tinkamu prievolės įvykdymo patvirtinimu.

Ketvirtasis ir paskutinis, problemų sukėlęs įstatyminių prezumpcijų taikymo pavyzdys - netinkamas įrodinėjimo pareigos paskirstymas abstraktaus pobūdžio teisiniuose santykiuose (t.y. teisiniuose santykiuose, susiklosčiusiuose vekselio davėjui pasirašius vekselį). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo bylą, kurioje pirmosios instancijos teismas tenkino ieškovo (kreditoriaus) reikalavimą priteisti vekselyje nurodytą sumą. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir ieškovo reikalavimą atmetė, kadangi laikė, jog vekselio turėtojas turėjo pareigą įrodyti prievolės pagal vekselį atsiradimo pagrindą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino tokį

---

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje L. Z. v. K. Ž., Nr. 3K-3-187/2008.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje V.Š. v. Ž. M., Nr. 3K-3-69-690/2016.

sprendimą, išaiškindamas, kad kreditoriaus reikalavimo teisė, atsiradusi iš abstraktaus pobūdžio teisinio santykio, preziumuojama galiojančia, kol neįrodyta priešingai. Vekselio davėjas privalo pateikti patikimų įrodymų, patvirtinančių, kad nebuvo pagrindo vekseliui išduoti arba kad tas pagrindas negalioja. Vekselio turėtojas neturi įrodinėti nei jo reikalavimo teisės atsiradimo pagrindo, nei jo galiojimo. Jei vekselio davėjas teigia, kad pagal paskolos sutartį, buvusią prievolės pagal vekselį atsiradimo pagrindu, jis negavo pinigų ar daiktų ar gavo jų mažiau, būtent jis, o ne vekselio turėtojas turėtų pateikti pakankamai ir patikimų įrodymų, paneigiančių jo prievolę pagal ginčijamą vekselį ar patvirtinančių, kad nebuvo pagrindo vekseliui išduoti¹²². Taigi, įrodinėjimo pareiga atsižvelgiant į įstatymines prezumpcijas vekselio ir paskolos sutarties atveju skiriasi: 1) suteikiant paskolą paskolos sutarties pagrindu kreditorius turėtų įrodyti paskolos sutarties sudarymo faktą (t.y. pinigų perdavimo faktą), suteikiant paskolą vekselio pagrindu vekselio gavėjui užtektų pateikti tinkamai įformintą vekselį ir įrodinėjimo pareiga (įskaitant vekselio pasirašymo pagrindo nebuvimą ar vekselio gavėjo pinigų neperdavimo faktą) būtų perkeliama vekselio davėjui; 2) vekselio sudarymo atveju, lyginant su paskolos sutarties sudarymu, įrodinėjimo našta kreditoriui yra iš esmės mažesnė.

Nenuginčijama prezumpcija galima laikyti CK 2.2 str. 4 d., kur numatyta, kad jeigu tam tikrų civilinių teisinių pasekmių atsiradimas priklauso nuo to, kuris iš fizinių asmenų mirė anksčiau, o nustatyti kiekvieno iš jų mirties momento negalima, preziumuojama, kad tie fiziniai asmenys mirė vienu metu. Negalėjimas nustatyti kuris iš asmenų mirė ankščiau lemia negalėjimą paneigti tokią prezumpciją - iš nieko negalima reikalauti to, kas neįmanoma (lot. *impossibile nulla obligatio est*).

Bendrojoje teisėje nenuginčijama prezumpcija pripažįstama, nepilnamečio neveiksnumo prezumpcija¹²³. Kyla klausimas ar tokia prezumpcija galėtų būti laikoma nenuginčijama ir kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, pavyzdžiui – Lietuvos Respublikoje. CK 2.9 str. 1 d. numato galimybę nepilnamečių pripažinti veiksniumi jų emancipavus. Emancipacija galima jei nepilnametis atitinka tam tikras sąlygas: 1) yra sulaukęs šešiolikos metų; 2) yra pankamas pagrindas leisti jam savarankiškai įgyvendinti civilines teises ar vykdyti pareigas; 3) yra paties nepilnamečio sutikimas (CK 2.9 str. 1 d.).

---

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje D.D. v D.B., Nr. 3K-3-70-706/2016.

¹²³ HOWARD M. N., CRANE P., D. A. HOCHBERG. *Phipson on Evidence*. 14thed. London: Sweet and Maxwell, 1990, p.83-95.

Tai reiškia, jog vadovaujantis CK 2.9 str. 1 d. nebūtų galima teigti, kad Lietuvos Respublikoje nepilnamečio neveiknumas yra nenuginčijama prezumpcija, kadangi emancipacijos institutas gali būti taikomas asmeniui sulaukus 16 metų (t.y. būnant nepilnamečiu). Tačiau pastebėtina, kad Lietuvos Respublikoje nenuginčijama prezumpcija būtų galima laikyti, jog nepilnametis iki 16 metų yra neveiksnus.

Apibendrinant, teisinės prezumpcijos leidžia supaprastinti įrodinėjimo procesą bei tinkamai jas aiškinant palengvina įrodinėjimo našta. Atleidžiant šalį nuo pareigos įrodinėti preziumuojamus faktus, įrodinėjimo pareiga perkeliama kitai šaliai, kuriai tenka našta juos paneigti, tačiau toks modelis galimas ne visais atvejais. Nenuginčijamų prezumpcijų atveju, nei viena šalis negali paneigti preziumuojamų faktų. Nenuginčijamos prezumpcijos analizuojant bendrosios ir Lietuvos Respublikos, kaip kontinentinės teisės tradicijos valstybės kontekste, gali būti tik: 1) faktai, kurių neįmanoma nustatyti (o tai lemia negalėjimą juos paneigti) ir 2) faktai, kurių neįmanoma paneigti dėl teisinio reglamentavimo. Atsižvelgiant į tai, nenuginčijamų prezumpcijų taikymas reikšmingų įrodinėjimo problemų negalėtų sukelti.

3.4. *Contra Spoliatorem* prezumpcija

Contra spoliatorem prezumpcija reiškia, kad tuo atveju jeigu šalis slepia, sunaikina arba atsisako pateikti įrodymą, laikoma egzistuojant jai nepalankiausias faktus, kuriuos tas įrodymas būtų patvirtinęs¹²⁴. Apibrėžimas suponuoja tokias alternatyvias prezumpcijos taikymo sąlygas: 1) proceso šalis turi įrodymą, kurį teismas yra įpareigojęs pateikti, tačiau slepia arba atsisako jį pateikti; 2) proceso šalis turėjo įrodymą, kurį teismas yra įpareigojęs pateikti, tačiau jį sunaikino. Atsižvelgiant į tai, kad viena sąlyga eliminuoja kitą, galimas tik vienos iš jų egzistavimas.

Daugeliu atvejų nėra tiksliai aišku kodėl proceso šalis nepateikia įrodymų, kuriuos turi (ar turėjo), todėl gali kilti klausimas ar pats dokumentų, kurie būtini nagrinėjant bylą, nepateikimo faktas gali lemti *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymą. Atsakydamas į šį klausimą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. sausio 9 d. nutartyje yra nurodęs, kad *contra spoliatorem* prezumpcijai taikyti reikšminga nustatyti ne tik bylos šalies atsisakymą

---

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Telegausa“ (dabar BUAB „Akrita“) v. UAB „TELE2“, Nr. 3K-3-176/2010.

pateikti reikalaujamus įrodymus, tačiau ir tokio atsisakymo priežastis ir jas lemiančias aplinkybes. Šioje byloje buvo vertinamas atsakovo atsisakymas pateikti sutarties priedą, teigiant, kad tai yra konfidenciali informacija, susijusi su esminiais įmonės veiklos klausimais ir nurodytos informacijos atskleidimas gali lemti neprognozuojamų įmonės veiklai padarinių atsiradimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tokius argumentus laikė svarbiais, suteikiančiais pagrindą daryti išvadą, jog besąlyginis reikalavimo pateikti sutarties priedus įvykdymas gali pažeisti bylos dalyvių teisių ir pareigų pusiausvyrą. Šiuo atveju sutarties priedo nepateikimo priežastys paneigė *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymo galimybę¹²⁵. Taigi, bylos pavyzdys leidžia išskirti dar vieną būtiną *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymo sąlygą – įrodymo pateikimas negalės pažeisti bylos šalių teisių ir pareigų pusiausvyros.

Viena iš pirmųjų bylų patvirtinanti *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymą, buvo byla, susijusi su tėvystės pripažinimu, kurioje pirmosios instancijos teismas, atsižvelgdamas į faktines aplinkybes, atsakovo atsisakymą atlikti ekspertizę tėvytei nustatyti įvertino kaip tėvystės įrodymą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas patvirtino tokią praktiką, pažymint, kad atsakovo atsisakymą atlikti ekspertizę bylą nagrinėję teismai pagrįstai vertino kaip sąmoningą vengimą pateikti įrodymus ir kaip pakankamą pagrindą laikyti esant pačius nepalankiausius faktus (*contra spoliatorem* prezumpcija) atsakovui, kuriuos nepateiktas įrodymas būtų patvirtinęs¹²⁶.

Contra spoliatorem prezumpcija plačiai taikoma ir bankroto bylose. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo bylą, kurioje įmonės direktorius nepateikė duomenų apie įmonės finansinius duomenis esant pareiškimui dėl bankroto bylos iškelimo. Apeliacinis teismas pažymėjo, kad buvęs įmonės direktorius žinojo apie kreipimąsi dėl bankroto bylos iškelimo ir sąmoningai atsisakė bendradarbiauti nustatant įmonės finansinę padėtį, todėl pagal *contra spoliatorem* prezumpciją, duomenų nepateikimą buvo įvertino juos įpareigotos pateikti šalies nenaudai iškeliant bankroto bylą įmonei¹²⁷.

---

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje „Plass Investments Limited“ v. ĮG „Alita“ ir k.t., Nr. 3K-3-66/2015.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Diana Mauragaitė v. Linas Mickus, Nr. 3K-3-1235/2002.

¹²⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrius v. UAB „Expo Trading“, Nr. 2-1924-943/2015.

Pastebėtina, jog Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBĮ)¹²⁸ 9 str. 1 d. nustato, kad kai įmonei yra įteikti pareiškimo teismui ir pateikiamų prie pareiškimo priedų nuorašai, įmonės vadovas ne vėliau kaip per 5 dienas nuo jų gavimo dienos pateikia teismui įmonės kreditorių ir skolininkų sąrašus, kuriuose nurodyti jų adresai, įsipareigojimų ir skolų sumos, atsiskaitymo terminai, praėjusių finansinių metų ir ataskaitinių finansinių metų laikotarpio iki kreditorių pareiškimo pateikimo teismui dienos finansinių ataskaitų rinkinį, informaciją apie teismuose iškeltas bylas ir išieškojimus ne ginčo tvarka, įkeistą turtą ir kitus įsipareigojimus. Jeigu įmonės vadovas be pateisinamos priežasties per nurodytą terminą nepateikia teismui nurodytų dokumentų, teismas arba teisėjas gali skirti įmonės vadovui iki 2 896 eurų baudą¹²⁹. Taigi, tuo atveju, kai proceso šali nevykdo teismo įpareigojimo ir nepateikia reikalaujamo įrodymo, gali kilti *contra spoliatorem* prezumpcijos ir ĮBĮ 9 str. 1 d. taikymo konkurencija. Kyla klausimas kaip tokiu atveju turėtų pasielgti teismas įmonės vadovui nepateikiant teismo reikalaujamų dokumentų: skirti baudą ar laikyti egzistuojant nepalankiausias faktus, kuriuos tas įrodymas būtų patvirtinęs.

Lietuvos apeliacinis teismas dėl šios problemos yra lakoniškai pažymėjęs: „*tuo atveju, kai tam tikri duomenys apie įmonės finansinę padėtį kelis metus nebuvo teikti valstybės institucijoms, (gal būt) sąmoningai neteikiami ir teismui arba teikiami iškraipyti, gali būti pagrindas ĮBĮ 9 str. 1 d. numatytos sankcijos ir contra spoliatorem principo taikymui*“¹³⁰. Pacituotos teismo nutarties pažodinis aiškinimas leidžia manyti, kad įmonės vadovui nepateikiant teismo reikalaujamų duomenų turėtų būti skiriama bauda neatsiejamai (kartu) taikant ir *contra spoliatorem* prezumpciją. Kitoje Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje nurodoma: „*Be to, ĮBĮ 9 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad įmonės vadovui be pateisinamos priežasties per nurodytą terminą nepateikus teismui nurodytų dokumentų, teismas arba teisėjas gali skirti įmonės vadovui iki 10 tūkstančių litų baudą (tai konstatuota ir Vilniaus apygardos teismo 2010 m. vasario 19 d. nutartyje, tačiau šios sankcijos galimybe teismas taip ir nepasinaudojo)*. Be to, pagal teisės doktrinoje vadinamąją *contra spoliatorem* prezumpciją, duomenų nepateikimas turi būti vertinamas juos įpareigotos pateikti šalies

¹²⁸ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001. Nr. 31-1010.

¹²⁹ Pavyzdžiui, bauda buvo paskirta Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjo 2016 m. vasario 18 d. nutartyje civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyriaus v. UAB „Klaipėdos langai ir durys“*, Nr. e2-588-798/2016.

¹³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Utenos skyriaus v. UAB „Džafa“*, Nr. 2-2020/2014.

*nenaudai*¹³¹. Šis išaiškinimas neleidžia daryti išvados, analogiškos ankstesnei išvadai dėl *contra spoliatorem* prezumpcijos ir baudos skyrimo nepateikiant reikalaujamų dokumentų, santykio. Nutarties tekstas suponuoja, jog baudos skyrimas yra teismo teisė, nesusieta su *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymu, laikant, jog baudos skyrimas priklauso nuo teismo pasirinkimo, o *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymas yra atskiras ir nepriklausomas veiksmas. Taigi, šiuo metu situacija yra neapibrėžta – konkretus atsakymas dėl ĮBĮ 9 str. 1 d. ir *contra spoliatorem* prezumpcijos santykio nepateikiamas nei įstatymuose, nei teismų praktikoje.

Siekiant tinkamai sureguliuoti nagrinėjamą probleminę situaciją, visų pirma, siūlytina CPK įtvirtinti *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymą tuo atveju jeigu teismui įpareigojus pateikti įrodymus, šalis slepia, sunaikina arba atsisako juos pateikti, laikant egzistuojančius nepalankiausius jai faktus, kuriuos tas įrodymas būtų patvirtinęs, tai pat numatant, kad *contra spoliatorem* prezumpcija netaikoma jeigu įrodymo pateikimas galės pažeisti bylos šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą. Antrasis problemos sprendimo etapas - *contra spoliatorem* prezumpcijos ir ĮBĮ 9 str. 1 d. santykio nustatymas. Manytina, kad nevykdant teismo įpareigojimo, teismas pirma turėtų skirti baudą, kadangi viena iš baudos funkcijų yra prevencinė¹³²: baudos skyrimas gali paskatinti įmonės vadovą pateikti teismo reikalaujamus dokumentus, nes baudos sumokėjimas neatleidžia nuo teismo įpareigojimo įvykdymo. Nepateikus dokumentų po baudos skyrimo, turėtų būti taikoma *contra spoliatorem* prezumpcija. Be to, *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymo atveju sukeliama padariniai gali būti kur kas reikšmingesni nei skiriant baudą, kadangi įstatymas numato maksimalų baudos dydį, o *contra spoliatorem* prezumpcija gali lemti bylos pralaimėjimą šaliai, kuri nepateikia įrodymų. Tokiu atveju priteistos sumos dydis priklausytų nuo faktinių aplinkybių ir galėtų būti reikšmingai didesnis nei numatytas įstatyme maksimalus baudos dydis.

Įvertinus *contra spoliatorem* prezumpcijos turinį, bylų kategorijas, kuriose dažniausiai ji taikoma bei kylančias problemas, išryškėjo aplinkybių, preziumuojamų pagal įstatymus ir nepaneigtų bendra tvarka (CPK 182 str. 4 p.) bei *contra spoliatorem* prezumpcijos santykis. Visų pirma, *Contra spoliatorem* esminis skirtumas nuo CPK 182 str. 4 p. nurodomų

---

¹³¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „GETEKS“ v. UAB „PING“, Nr. 2-895/2010.

¹³² Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2013 m. birželio 20 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Spalvoti namai“ v. V. M., R. M., ir kt. Nr. 2A-847-436/2013.

prezumpcijų yra tas, kad *contra spoliatorem* prezumpcija kol kas nėra įtvirtinta įstatyme, o tai neleidžia jos priskirti CPK 182 str. 4 p. Vytautas Nekrošius mano, kad kiekviena bendrosios įrodinėjimo paskirstymo pareigos išimtis gali būti nustatyta tik įstatyme¹³³, tačiau *contra spoliatorem* prezumpcijos atveju, panašu, jog situacija yra kiek kitokia. Antra, *contra spoliatorem* prezumpcija yra universali prezumpcija – gali būti taikoma skirtingose bylų kategorijose (pavyzdžiui, tėvystės nustatymo bylose, bankroto bylose ir kt.), o CPK 182 str. 4 d. nukreipia į kitas įstatymines (materialinės teisės) prezumpcijas, kurios yra pritaikytos tik konkrečioms bylų kategorijoms (pvz. paskolos teisiniams santykiams taikomos prezumpcijos). Trečia, *contra spoliatorem* prezumpciją sąlyginai galima laikyti neigiamais padariniais atsakovui, nevykdančiam įrodinėjimo pareigos. Dėl minėtų priežasčių ši prezumpcija ir buvo aparta atskirai.

Apibendrinant, *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymas yra problemiškas dėl to, jog: 1) *contra spoliatorem* prezumpcija nėra įtvirtinta įstatyme, nors pakankamai plačiai taikoma teismų praktikoje; 2) kai kuriose bylose gali iškilti *contra spoliatorem* prezumpcijos ir kitų normų, reglamentuojančių konkretų nagrinėjamą santykį, taikymo konkurencija, kuri kol kas nėra reglamentuojama. Siekiant spręsti įvardintas problemas, siūlytina teisės normose įtvirtinti *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymą ir taikymo išimtį, kuomet įrodymo pateikimas galėtų pažeisti bylos šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, o tik vėliau sprendžiant klausimą dėl *contra spoliatorem* ir kitų įstatymų normų konkurencijos.

3.5. Šalių pripažįstami faktai

CPK 187 str. 1 d. ir 2 d. nustatyta, kad šalis turi teisę pripažinti faktus, kuriais kita proceso šalis grindžia savo reikalavimą ar atsikirtimą. Teismas gali laikyti pripažintą faktą nustatytu, jeigu įsitikina, kad pripažinimas atitinka bylos aplinkybes ir nėra šalies pareikštas dėl apgaulės, smurto, grasinimo, suklydimo ar siekiant nuslėpti tiesą. Šalių bendrai pripažįstami faktai laikomi aplinkybėmis, kurių nereikia įrodinėti.

Teisės doktrinoje yra skiriamas teisminis ir neteisminis šalies faktų pripažinimas¹³⁴. Teismo pripažinimo atveju šalys pripažįsta faktus civilinio proceso metu. Faktai pripažįstami žodžiu arba raštu bet kurioje proceso stadijoje. Žodinis faktų pripažinimas

¹³³ DRIUKAS A., JOKŪBAUSKAS Č. ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II dalis*. Vilnius: Justitia, 2005, p.13.

¹³⁴ DRIUKAS A., VALANČIUS A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika II tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 605

įrašomas į teismo posėdžio protokolą, rašytinis pripažinimas išdėstomas procesiniuose dokumentuose (ieškinyje, priešieškinyje, atsiliepime į ieškinį, dublike, triplike, rašytiniuose dalyvaujančio byloje asmens paaiškinimuose)¹³⁵.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 m. rugsėjo 16 d. nutartyje yra nurodęs, kad teisminį fakto pripažinimą galima konstatuoti, jei yra šios sąlygos: 1) šalis žodžiu teismo posėdyje ar raštu procesiniame dokumente aiškiai išreiškė valią pripažinti faktą; 2) šalis aiškiai apibrėžė pripažįstamą faktą; 3) teismas nustato, kad tokio valios išreiškimo nelėmė apgaulė, smurtas, grasinimai, suklydimas ar siekimas nuslėpti tiesą; 4) teismas nustato, kad pripažinimas atitinka kitus bylos duomenis. Teismas fakto pripažinimą gali konstatuoti, kai yra visos įstatyme nustatytos sąlygos¹³⁶. Minėtos fakto pripažinimo sąlygos suponuoja ir tai, kad procesinio dokumento nepateikimas (pavyzdžiui, atsiliepimo į ieškinį nepateikimas) ar šalies neatvykimas į teismo posėdį negalėtų būti vertinamas kaip faktų pripažinimas. Vertinant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nustatytas sąlygas galima teigti, kad šalies fakto pripažinimas turi būti: 1) sąmoningas ir valingas; 2) aiškus ir konkretus; 3) negli būti vidinio valios susiformavimo trūkumo; 4) nėra objektyvių įrodymų byloje, kurie leistų šaliai, pripažįstančiai faktą, su tokiu faktu nesutikti.

Neaiškumų gali kelti ketvirtoji faktų pripažinimo sąlyga – ar ji sudaro prielaidas dėl vėliau bylos nagrinėjimo metu paaiškėjusių naujų reikšmingų įrodymų, šaliai pakeisti poziciją ir nesutikti su jau pripažintu faktu, t.y. ar fakto pripažinimas yra galutinis ir nekeičiamas. Paaiškėjus naujiems įrodymams vėlesnis to paties fakto pripažinimas galėtų neatitikti bylos duomenų (lyginant su fakto pripažinimu ankstesnėje bylos nagrinėjimo stadijoje), t.y. netenkinti ketvirtosios teisminei fakto pripažinimui keliamos sąlygos. Ankstesnėje bylos nagrinėjimo stadijoje pripažintam faktui reikšmingai nesutampant su bylos duomenimis vėlesnėje bylos nagrinėjimo stadijoje, iškiltų grėsmė dėl tiesos nustatymo byloje. Šioje vietoje atkreiptinas dėmesys į Lietuvos Aukščiausiasis Teismo išaiškinimą, jog teismo konstatuotas konkretaus byloje reikšmingo fakto pripažinimas reiškia, jog dėl tokio fakto neliko šalių ginčo, kartu – šalių pareigos teikti įrodymus, patvirtinančius ar paneigiančius tokį faktą¹³⁷. Taigi išlieka atviras klausimas ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“, Nr. 51.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alma littera“ ir UAB „Arpresa“ v. UAB „Viva Littera“ ir T. M., Nr. 3K-3-397/2014.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alma littera“ ir UAB „Arpresa“ v. UAB „Viva Littera“ ir T. M., Nr. 3K-3-397/2014.

nustatytos teismo faktų pripažinimo sąlygos, kurios leidžia konstatuoti fakto pripažinimą turi egzistuoti tik fakto pripažinimo momentu, nepriklausomai nuo tolesnės bylos eigos ir teikiamų įrodymų, ar priešingai, atsiradus naujiems įrodymams galimas proceso šalies, kuri pripažino faktą, nesutikimas su pripažintu faktu.

Atsiribojant nuo keliamos problematikos, pastebėtina, kad teismų praktikoje pasitaiko neaiškumų proceso šaliai dėl kitos šalies fakto pripažinimo ar nepripažinimo kaip tokio fakto nustatymo. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo bylą, kurioje ieškovai teigė, kad atsakovai pripažino, jog jų veiksmai lėmė ieškovų patirtas išlaidas. Teismas nesutiko su tokiu teiginiu, laikant, kad tai yra būtent ieškovų subjektyvi išvada, padaryta analizuojant ir interpretuojant atsakovų argumentų procesiniuose dokumentuose reikšmę, kadangi patys atsakovai tokio teiginio nesuformulavo. Teismas pažymėjo, kad pripažinimu nelaikytinos vienos šalies teiginių interpretacijos, suformuluotos kitos šalies¹³⁸. Manytina, kad teismo faktų pripažinimo nereikia įrodinėti, galima tik kelti argumentus dėl jo atitikimo keliamoms sąlygoms.

Neteismo faktų pripažinimas įvyksta šaliai faktą pripažįstant ne civilinio proceso metu (laiškuose, raštuose valstybės ar savivaldybės institucijoms, garso įrašuose ir kt.), tačiau tokį pripažinimą reikia įrodinėti pagal bendrąsias įrodinėjimo taisykles¹³⁹. Šalis, kuri remiasi kitos proceso šalies prieš prasidedant teismo bylos nagrinėjimui pripažinta aplinkybe, turi pateikti įrodymus apie fakto pripažinimą (pavyzdžiui rašytinius dokumentus, garso, vaizdo įrašą ir pan.). Tokių įrodymų nepateikus, būtų laikoma, kad faktas nėra šalies pripažintas. Priešingu atveju, ieškovui nurodant, kad atsakovas pripažino tam tikrus faktus prieš prasidedant teismo bylos nagrinėjimui, o atsakovui bylos nagrinėjimo metu neigiant šį faktą, iškiltų grėsmė jog, ieškovas, siekdamas palankaus teismo sprendimo išimtinai subjektyviai interpretuoja faktines aplinkybes arba nurodo melagingus faktus. Dėl šios priežasties yra reikalingi objektyvūs įrodymai atsakovo pripažinimui patvirtinti. Neteismo faktų pripažinimu laikytina ir fakto pripažinimas ikiteismine tvarka ginčą nagrinėjusiai institucijai (pavyzdžiui, Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, Mokestinių ginčų komisija, Darbo ginčų komisija ir kt., priklausomai nuo ginčo kategorijos), kadangi ir tokiu atveju pripažinimo faktas turėtų būti patvirtintas leistiniais įrodymais.

---

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alma littera“ ir UAB „Arpresa“ v. UAB „Viva Littera“ ir T. M., Nr. 3K-3-397/2014.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“, Nr. 51.

Kaip nurodoma teismų praktikoje, fakto pripažinimas gali lemti bylos baigtį, t. y. pripažinto fakto reikšmė byloje gali būti labai didelė¹⁴⁰. Tai sudaro prielaidas fakto pripažinimą analizuoti ieškinio pripažinimo kontekste. CPK 140 str. 2 d. numatyta, kad bet kurioje proceso stadijoje atsakovas turi teisę raštu ar žodžiu pareikšti, kad ieškinį pripažįsta. Panašumas gali pasirodyti dėl dviejų priežasčių: 1) abiem atvejais pripažinimas gali įvykti bet kurioje proceso stadijoje; 2) abiem atvejais pripažinimas galimas ir raštu, ir žodžiu. Nepaisant to, fakto pripažinimo negalima prilyginti ieškinio pripažinimui, kadangi: 1) atsakovas ieškinio pripažinimo atveju sutinka dėl visų ieškinyje nurodomų faktų bei jais grindžiamų reikalavimų, fakto pripažinimo atveju – tik dėl konkrečių aplinkybių buvimo, kas negali reikšti sutikimo su visais keliamais reikalavimais; 2) fakto pripažinimas, priešingai nei ieškinio pripažinimas, leistų ginčyti kitas aplinkybes bei iš jų kylančius reikalavimus ir negalėtų nulemti bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos. Taigi, fakto ir ieškinio pripažinimas esmingai skiriasi proceso šalims sukeliama padariniais, todėl šių insitutų laikymas alternatyviais ar sutampančiais yra negalimas.

Apibendrinant, teisiniu fakto pripažinimu galėtų būti laikomas tik sąmoningas, valingas ir bylos duomenis atitinkantis proceso šalies sutikimas su išdėstytomis aplinkybėmis, atitinkantis bylos medžiagą. Galima teigti, jog neteisminiam pripažinimui keliamos analogiškos sąlygos, tačiau šiuo atveju pagal bendrąsias įrodinėjimo taisykles reiktų papildomai įrodyti pačio pripažinimo faktą.

---

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alma littera“ ir UAB „Arpresa“ v. UAB „Viva Littera“ ir T. M., Nr. 3K-3-397/2014.

Išvados ir pasiūlymai

1. Teisės doktrinoje keliama problematika susijusi su įrodinėjimo pareigos samprata, turiniu (o būtent, sąvokų „įrodinėjimo našta“ ar „įrodinėjimo pareiga“ vartojimas, įrodinėjimo pareigos apibrėžimas) nėra reikšmingos teismų praktikoje, todėl skirtingas aiškinimas negali lemti įrodinėjimo problemų, ar atitinkamai, padėti jų išvengti.
2. Teismų praktikoje dažniausiai pasitaikanti įrodinėjimo problema – netinkamas bendrosios įrodinėjimo pareigos paskirstymas, kurį sąlygoja netinkamas teismo faktinių aplinkybių arba materialiosios teisės normų, su kuriomis siejamos tam tikros prezumpcijos, aiškinimas.
3. Atliktas tyrimas leidžia teigti, jog CPK 179 str. 2 d., suteikianti teisę teismui veikti aktyviai nagrinėjant dispozityvias bylas, net ir nustačius viešojo intereso pažeidimą, gali lemti teismo nešališkumo, dispozityvumo ir rungimosi principų pažeidimus. Dar daugiau, CPK 179 str. 2 d. formuluotė suponuoja išvadą, jog pavienio asmens interesus yra prilyginamas viešajam interesui, kas apskritai negali būti pateisinama.
4. Nagrinėjant imperatyvias (būtent darbo ir šeimos) bylas teismas yra įpareigotas veikti aktyviai, kadangi teisingas teismo sprendimas siejamas su viešojo intereso užtikrinimu.
5. Net ir laikant, jog šeimos ir darbo bylos yra imperatyvios, jų nagrinėjimu ypatumai ir kylančios įrodinėjimo problemos yra iš esmės skirtingos. Atliktas tyrimas leidžia daryti tokias esmines išvadas: 1) nagrinėjant darbo bylas teismui suteikiama teisė veikti aktyviai, tačiau tai neeliminuoja ieškovo (absoliučioje nagrinėtų bylų daugumoje darbuotojo) aktyviai dalyvauti įrodinėjimo procese; 2) darbo bylų nagrinėjimo bruožas – įrodinėjimo pareigos perkėlimas darbdaviui, tuo tarpu nagrinėjant šeimos bylas abi proceso šalys laikomos turinčios vienodas teises ir galimybes įrodinėti aplinkybes, kuriomis remiasi, o teismo aktyvus vaidmuo dažniausiai pasireiškia prioritetišku vaiko teisių ir interesų gynimu; 3) nagrinėjant šeimos bylas teismas turi teisę veikti aktyviai, tačiau ne visų šeimos bylų kategorijų atveju, kadangi dispozityvumo ir rungimosi principai su tam tikrais ribojimais galioja net ir nagrinėjant imperatyvias bylas.

6. Teisės mokslo darbuose neįrodinėtų aplinkybių aiškinimas nėra išplėtotas. Svarbiais klausimais, tokiais kaip administracinės teisės pažeidimų bylose nustatytų asmens neteisėtų veiksmų pasekmių laikymas neįrodinėtinomis bei *contra spoliatorem* prezumpcijos analizė bei galimas praktinis taikymas, apskritai nėra pasisakyta.
7. CPK nenumato ar administracinės teisės pažeidimo byloje įsiteisėjusiu nutarimu ar nutartimi nustatytas asmens neteisėtų veiksmų pasekmes reiktų iš naujo įrodinėti ar tai būtų laikoma neįrodinėtinomis aplinkybėmis. Teismų praktikoje administracinės teisės pažeidimo byloje nustatytos asmens neteisėtų veiksmų pasekmės laikomos neįrodinėtinomis aplinkybėmis. Atsižvelgiant į tai, siūlytina CPK 182 str. numatyti, jog administracinės teisės pažeidimo byloje įsiteisėjusiu nutarimu arba nutartimi nustatytų asmens neteisėtų veiksmų pasekmių nereikali įrodinėti.
8. *Contra spoliatorem* prezumpcija yra plačiai taikoma teismų praktikoje. Prezumpcijos taikymas gali sukelti reikšmingus padarinius (t.y. gali lemti bylos pralaimėjimą ir didelius nuostolius) šaliai, kuri slepia, sunaikina arba atsisako pateikti teismo reikalaujamą įrodymą (ar įrodymus). Atsižvelgiant į tai, ir įvertinus atlikto tyrimo metu padarytas išvadas, siūlytina CPK numatyti *contra spoliatorem* prezumpcijos taikymą, tuo atveju jeigu šalis slepia, sunaikina arba atsisako pateikti teismo reikalaujamą įrodymą, laikant egzistuojančius nepalankiausius jai faktus, kuriuos tas įrodymas būtų patvirtinęs, tai pat nurodant, kad *contra spoliatorem* prezumpcija netaikoma jeigu įrodymo pateikimas galės pažeisti bylos šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą.

Literatūros sąrašas

1. Teisės norminiai aktai.

1.1. Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 1.1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992. Nr. 33 – 1014;
- 1.1.2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000. Nr. 74 – 2262;
- 1.1.3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002. Nr. 36-1340;
- 1.1.4. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002. Nr. 64-2569;
- 1.1.5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 37-1341;
- 1.1.6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993. Nr. 6-120;
- 1.1.7. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994. Nr. 46-851;
- 1.1.8. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001. Nr. 31-1010;
- 1.1.9. Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001. Nr. 35-1161;
- 1.1.10. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49,80,182 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymas. *Valstybės žinios*, 2014. Nr. XII-771.

1.2. Tarptautiniai teisės aktai:

- 1.2.1. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987;
- 1.2.2. 1997 m. gruodžio 15 d. EB direktyva 97/80/EB „Dėl įrodinėjimo pareigos diskriminacijos dėl lyties bylose“;
- 1.2.3. Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288.

1.3. *Travaux preparatoires:*

- 1.3.1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 9, 24, 49, 56, 88, 118, 122, 123, 126, 146, 148, 149, 162², 179, 246, 247, 285, 287, 289, 320, 353, 366, 368, 403, 406, 407, 429, 431, 433, 435, 439, 441¹³, 441¹⁴, 496, 502, 587, 593, 723 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 496¹ straipsniu įstatymo projektas. Registruotas 2015, reg. Nr. 15-4735. [interaktyvus] Žiūrėta 2016-02-15, prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/46c7a790f22c11e4a8669450a5f0514d?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=6e53a68f-39fa-4d27-8136-35e069b7f89e>.

2. Specialioji literatūra.

- 2.1. ASEER D. ir kt. *Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007;
- 2.2. BUŽINSKAS, G. *Darbo ginčai: Teorija ir praktika*. Registrų centras, 2010;
- 2.3. DRIUKAS A., JOKŪBAUSKAS Č. ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis*. Vilnius: Justitia, 2004;
- 2.4. DRIUKAS A., JOKŪBAUSKAS Č. ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II dalis*. Vilnius: Justitia, 2005;
- 2.5. DRIUKAS A., VALANČIUS. A. *Civilinis procesas: teorija ir praktika II tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006;
- 2.6. DRIUKAS A. VALANČIUS V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005;
- 2.7. HOWARD M. N., CRANE P., D. A. HOCHBRG. *Phipson on Evidence*. 14thed. London: Sweet and Maxewll, 1990;
- 2.8. JONAITIS M. *Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai pagal naująjį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą*. Jurisprudencija, 2003, t. 42(34);
- 2.9. KOSAITĖ-ČYPIENĖ E. *Įrodinėjimo proceso teisinis reglamentavimas Romėnų teisėje ir jo įtaka Lietuvos ir Švedijos civiliniam procesui*. Jurisprudencija, 2008 (10);

- 2.10. KRIVKA, E. *Viešojo intereso problema civilinio proceso teisėje*. Jurisprudencija. Nr. 2007 10(100);
- 2.11. LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003;
- 2.12. NEKROŠIUS V. *Koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002;
- 2.13. NEKROŠIUS V. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“ teorinė ir praktinė analizė*. Vilnius: Justitia, 2005, Nr. 3;
- 2.14. NEKROŠIUS V. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese ir konstitucinio teismo doktrina*. Jurisprudencija, 2012, 19(3);
- 2.15. STRONG J. W. *McM Cormick on Evidence // 4th ed*. St Paul: West Publishing Co 1992;
- 2.16. TEREBEIZA Ž. *Įrodinėjimo našta ar pareiga*. Mykolo Romerio universitetas, 2010;
- 2.17. TEREBEIZA Ž. *Tiesos nustatymo problema šiuolaikiniame civiliniame procese*. Mykolo Romerio universitetas, 2011, 3(3);
- 2.18. TEREBEIZA, Ž. *Įrodinėjimo našta ir jos paskirstymas civiliniame procese*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009;
- 2.19. TEREBEIZA Ž. *Laisvas įrodymų vertinimas civiliniame procese: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Jurisprudencija, 2007 5(95);
- 2.20. VAN ZYL D. H. *History and Principles of Roman Private Law*. South Africa: Butterworth Publishers (Pty.) Ltd, 2007;
- 2.21. VĖLYVIS S., JONAITIS M. *XII lentelių įstatymas ir jų komentaras. I.7*. Vilnius: Registrų centras: 2007.

3. Teismų praktika.

3.1. Europos Teisingumo Teismo praktika:

- 3.1.1. Europos Teisingumo Teismas. *2006 m. spalio 3 d. sprendimas byloje B. F. Cadman prieš Health & Safety Executive, Nr. C-17/05*.

3.2. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika:

3.2.1. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2000 m. liepos 27 d. sprendimas byloje *Frydlender v. France (GC)*, Nr. 30979/96.

3.3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai:

3.3.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl valdininkų teisės į nuosavybę“ // *Valstybės žinios*, 1997-05-19, Nr. 40-977;

3.3.2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl kultūros įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos“ (1995 m. birželio 13 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 1320 „Dėl Lietuvos Nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų“ 1, 2.3 ir 2.4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 87-3274;

3.3.3. Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

3.4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys:

- 3.4.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų kolegija. *2001 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Kelmės rajono savivaldybė v. M. Žukauskienė*, Nr. 3K-3-600/2001;
- 3.4.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2002 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Diana Mauragaitė v. Linas Mickus*, Nr. 3K-3-1235/2002;
- 3.4.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB “A-egija” v. V. G., Nr. 3K-3-244/2003;
- 3.4.4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje L. Z. v. K. Ž.*, Nr. 3K-3-187/2008;
- 3.4.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2008 m. balandžio 7 d. nutartis, civilinėje byloje S. U. ir kt. v. D. N. ir kt.*, Nr. 3K-3-215/2008;
- 3.4.6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus apskrities viršinininko administracija v. R. P. ir kt.*, Nr. 3K-3-72/2009;
- 3.4.7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje V. Č. ir V. O. v. V. B., Vilniaus apskrities viršinininko administracija*, Nr. 3K-3-240/2009;
- 3.4.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2009 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje J. B.–W., A.U.W. (A.U.W.) ir R. B. v. A. P.*, Nr. 3K-3-378/2009;
- 3.4.9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje R. A. v. A. A., bylos Nr. 3K-P-186/2010;*
- 3.4.10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2010 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „TELEGAUSA” v. UAB „TELE2”*, Nr. 3K-3-176/2010;
- 3.4.11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2011 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje M. D. v. A. D., A. S.*, Nr. 3K-3-378/2011;

- 3.4.12. Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Pajūrio viešbučiai“ ir kt. v. AB Snoras, bylos Nr. 3K-3-268/2012;
- 3.4.13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje V. K. v. D. S., Nr. 3K-3-282/2012;
- 3.4.14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Šiauliu apygardos prokuratūra v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, A. Š., R. Š., V. K., K. K., G. L., Nr. 3K-3-328/2013;
- 3.4.15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 25 d. nutartis UAB „Nekilnojamojo turto gama“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2013;
- 3.4.16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Toirenta“ v. G. R., V. P., M. D., A. C., Nr. 3K-3-624/2013;
- 3.4.17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 31 d. civilinėje byloje V. M. v. L. B., Nr. 3K-7-430/2013;
- 3.4.18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje DNSB „Taurakalnio namai, Vilnius“ v. UAB „Santehnikos verslas“, Nr. 3K-3-20/2014;
- 3.4.19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mažoji svajonė“ v. UAB „Svajonių pilis“, Nr. 3K-3-210/2014;
- 3.4.20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alma littera“ ir UAB „Arpresa“ v. UAB „Viva Littera“ ir T. M., Nr. 3K-3-397/2014;
- 3.4.21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje K. J. v. Lietuvos generalinė prokuratūra, Nr. 3K-7-414/2014;

- 3.4.22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje AB LESTO v. SĮ „Vilniaus miesto būstas“, Nr. 3K-3-527/2014;
- 3.4.23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje „Plass Investments Limited“ v. ĮG „Alita“ ir kt., Nr. 3K-3-66/2015;
- 3.4.24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Medicinos bankas“ v. BUAB „Liturta“ ir kt., Nr. 3K-3-290-706/2015;
- 3.4.25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje A. D. v. A. J. ir D.-C. S. (D.C.S), Nr. 3K-3-110-684/2015;
- 3.4.26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio žemprojektas“ v. Infrastruktūros plėtros departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, bylos Nr. 3K-3-459-611/2015;
- 3.4.27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje T. K. v. VĮ „Versli Lietuva“, Nr. e3K-3-522-421/2015;
- 3.4.28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje S. B. v. UAB „Gretimybė“, Nr. 3K-3-566-706/2015;
- 3.4.29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje G. Č. v. S. D., R. L., AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-597-421/2015;
- 3.4.30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje D. Ž. v. UAB „Distancija“, Nr. 3K-3-632-611/2015;
- 3.4.31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje V. Š. v. Ž. M., Nr. 3K-3-69-690/2016;

3.4.32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje D. D. v D. B., Nr. 3K-3-70-706/2016.

3.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimai:

3.5.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. 2003 m. birželio 20 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“, Nr. 40;

3.5.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“, Nr. 51.

3.6. Lietuvos apeliacinio teismo nutartys ir sprendimai:

3.6.1. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „GETEKS“ v. UAB „PING“, Nr. 2-895/2010;

3.6.2. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v. Lietuvos Generalinė prokuratūra, Nr. 2-115/2011;

3.6.3. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Utenos skyriaus v. UAB „Džafa“, Nr. 2-2020/2014;

3.6.4. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrius v. UAB „Expo Trading“, Nr. 2-1924-943/2015;

3.6.5. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 18 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Boslita ir Ko“, UAB „Baltijos stiklas“ v AB Ūkio bankas ir kt., Nr. 2A-124-943/2015;

3.6.6. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjas. 2016 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje H. D. v. Lietuvos Respublika, Nr. 2-138-407/2016;

3.6.7. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjas. *2016 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyriaus v. UAB „Klaipėdos langai ir durys“, Nr. e2-588-798/2016.*

3.7. Lietuvos Respublikos apygardos teismų nutartys ir sprendimai:

3.7.1. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2010 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje J. V. M. v. R. M., Nr. 2S-1380-343/2010;*

3.7.2. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. Danske Bank A/S, Nr. 2A-1206-232/2013;*

3.7.3. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. *2013 m. birželio 20 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Spalvoti namai“ v. V. M., R. M., ir kt. Nr. 2A-847-436/2013;*

3.7.4. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjas. *2014 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas v. A. P., Nr. 2A-948-560/2014;*

3.7.5. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2015 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje D. Š. v. UAB „Baltic United Group“, Nr. 2A-40-267/2015;*

3.7.6. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2015 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje D. Ž. v. UAB „Distancija“, Nr. 2A-347-124/2015;*

3.7.7. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2015 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje S. K. v. R. V. ir kt. Nr. 2A-1534-658/2015;*

3.7.8. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2015 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „AI grupė - statyba“ v. V. P., Nr. 2A-2551-803/2015.*

3.8. Lietuvos Respublikos apylinkių teismų nutartys ir sprendimai:

- 3.8.1. Akmenės rajono apylinkės teismas. 2013 m. kovo 1 d. sprendimas civilinėje byloje pagal A.A.J. pareiškimą dėl A. J. pripažinimo mirusiu, Nr. 2-31-672/2013;
  - 3.8.2. Kauno apylinkės teismas. 2014 m. kovo 17 d. sprendimas civilinėje byloje pagal V. S. pareiškimą dėl fizinio asmens G. S. pripažinimo neveiksniu, Nr. 2-2611-886/2014.
4. Kita praktinė medžiaga.
    - 4.1. Viešasis interesas ir jo gynimas. I konferencija. [interaktyvus] Žiūrėta 2016-02-05, prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/UIITBLSY.PDF>;
    - 4.2. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektorius Gintaro Čepo 2016-01-20 interviu. Žiūrėta 2016-02-03, prieiga per internet: <http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/125467>;
    - 4.3. Informacija iš Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir Darbo ministerijos internetinio puslapio. Žiūrėta 2016-02-03, prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/naujienos/pranesimai-spaudai/archive/p20/jaugalima-kreiptis-e748.html>;
    - 4.4. Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento direktorės Renatos Juzikienės 2015-05-19 raštas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo ir su juo susijusių kitų įstatymų pakeitimų projektu“, dokumento Nr. (1.22)-5T-293. Žiūrėta 2016-02-03, prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0f7b9cb1fd11e4a0edd66091ee4d78?fwid=1clewou5k7>

Santrauka

Įrodinėjimas civiliniame procese yra detaliam reglamentuojamas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse, tačiau, analizuojant teismų praktiką, matyti, jog tai neleidžia išvengti įrodinėjimo metu kylančių problemų.

Darbe analizuojamos esamos ir keliamos galimos įrodinėjimo problemos. Vertinamos jų priežastys bei ieškoma potencialių iškeltų problemų sprendimo būdų – apžvelgus Lietuvos Respublikos civilinio proceso teisės doktriną ir teismų praktiką aktualių įstatymų normų kontekste teikiami pasiūlymai tobulinti esamą reglamentavimą.

Atsižvelgiant į tai, kad išsamiai įrodinėjimo civiliniame procese analizei yra būtina įvertinti esmines darbe vartojamas sąvokas, pirmoje darbo dalyje aptariama įrodinėjimo ir įrodymų civiliniame procese sampratos. Įrodinėjimo civiliniame procese samprata analizuojama įrodinėjimo tikslo kontekste, įrodymų civiliniam procese samprata - įrodymams keliamų reikalavimų kontekste.

Antroje darbo dalyje gilinamasi į konkrečias įrodinėjimo problemas. Vertinama bendrosios įrodinėjimo pareigos paskirstymo teoriniai bei praktiniai aspektai, kitų normų kontekste analizuojama teismo galimybė veikti aktyviai ginant viešąjį interesą dispozityvių bylų atveju. Aptariama įrodinėjimo šeimos ir darbo bylose problematika.

Trečioje dalyje yra pateikiama aplinkybių, kurių nereikia įrodinėti analizė, įskaitant jų aiškinimo teismų praktikoje ir nustatymo problematiką. Papildomai atkreipiamas dėmesys į administracinės teisės pažeidimų bylose nustatytų aplinkybių neapibrėžtą vertinimą nagrinėjant kitas civilines bylas.

Darbo pabaigoje apibendrinamos įrodinėjimo civiliniame procese problemos, tai pat pateikiamos išvados ir konkretūs pasiūlymai, kurie leistų tobulinti esamą reglamentavimą.

Summary

Although averment in a civil procedure is strictly regulated by the civil procedure code of the Republic of Lithuania, according to court proceedings, it is obvious that hardly can problems be avoided during the moment of averment.

This master work aims at analyzing current and predicting possible averment problems. In line with evaluating causes, reviewing the legal doctrine of the civil procedure code of the Republic of Lithuanian and court proceedings within the framework of norms and rules, some suggestions to improve the current regulation are provided.

As far as a detailed analysis of averment in a civil process is concerned, it is significant to evaluate key terms used in the work, thus the first part of the research work deals with definitions related to averment in a civil process. The definition of averment in a civil procedure is examined within the context of averment aim while the definition of proof in the civil procedure is reviewed according to the set requirements.

The second part of this work plunges into problems of averment. Moreover, general duties of averment both distribution of theoretical and practical aspects are evaluated. In addition to, court's possibility to act efficiently while defending a public interest in the case of dispositive lawsuits is analyzed in the context of other norms. The complexity of averment in family and employment cases is also covered.

The third part looks into the analysis of circumstances that do not require averments with reference to their complexity in both defining and determining in court proceedings. Some extra attention is drawn to undetermined evaluation of set circumstances in the cases of violating administrative law while proceeding other civil cases.

The end of this work summarizes the problems in a civil procedure, final findings and explicit suggestions to improve the current regulations are yielded.